

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.410.010.01.2016

P/16/089

Tekst ujednolicony*

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

* Uwzględniono zmiany wprowadzone Uchwałą Zespołu Orzekającego Komisji Rozstrzygającej w Najwyższej Izbie Kontroli z dnia 10 sierpnia 2017 r.

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/089 – Rekultywacja i zagospodarowanie terenów pogórnich byłego wyrobiska Piaseczno – Kopalni Siarki Machów S.A. w likwidacji.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie.
Kontrolerzy	Marian Ortyl, doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/39/2016 z dnia 1 czerwca 2016 r. Władysław Tabasz, doradca prawny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/38/2016 z dnia 1 czerwca 2016 r. (Dowód: akta kontroli strona: 1-4)
Jednostka kontrolowana	Kopalnia Siarki Machów S.A. w likwidacji w Tarnobrzegu.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Damian Andrzej Bogdański – Likwidator Spółki Kopalnia Siarki „Machów” S.A. w likwidacji od dnia 21 kwietnia 2015 r. ¹ . (Dowód: akta kontroli strona: 5-23)
Okres objęty kontrolą	2010 r. do dnia zakończenia kontroli z uwzględnieniem zdarzeń przed tym okresem, które miały wpływ na działalność objętą kontrolą.

Ocena ogólna

II. Ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli stwierdza, że Kopalnia Siarki Machów S.A.², realizując *Program likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A. na lata 2008-2013*³, nie osiągnęła założonych celów, w szczególności pełnej rekultywacji terenów pokopalnianych, pomimo wydatkowania w okresie objętym kontrolą prawie 48 mln zł środków publicznych i trzykrotnego przesuwania terminu zakończenia rekultywacji.

W zatwierdzonym w 2008 r. Programie, planowano wykonanie m.in., uszczelnienie wyrobiska, wyprofilowanie skarp, wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego oraz wypełnienie zbiornika wodą do poziomu +146 m n.p.m.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli pełna i prawidłowa – uwzględniająca pojawiające się w trakcie rekultywacji problemy i zagrożenia – realizacja tego Programu powinna zapewnić rekultywację dawnego wyrobiska Piaseczno, jako byłej kopalni siarki.

Przyjęty w opracowanym przez Kopalnię i zaakceptowanym przez Ministra Gospodarki Programie, rekreacyjny kierunek rekultywacji, w kontekście ujawnienia się w trakcie prowadzenia prac wielu zagrożeń, które powodują, że zbiornik prawdopodobnie nie będzie mógł być bezpiecznie użytkowany rekreacyjnie, nie okazał się optymalny.

Zakładany kierunek rekultywacji wymagać będzie napełnienia zbiornika Piaseczno do poziomu +146 m n.p.m. Utrzymanie takiego poziomu, bez zagrożenia terenów przyległych, jest możliwe tylko w przypadku wykonania prac melioracyjno-drenażowych na tych terenach. Prace te jednak nie są planowane do wykonania przez Kopalnię. Minister Gospodarki, akceptując w 2013 r. na wniosek Kopalni

¹ Poprzednio: Zbigniew Buczek – Prezes Zarządu Spółki Kopalnia Siarki „Machów” S.A. z siedzibą w Tarnobrzegu od dnia 13 lutego 2010 r., Robert Niedbałowski - Prezes Zarządu Spółki - od dnia 15 października 2012 r., (od dnia 1 października 2013 r. Likwidator Spółki), Wojciech Wąsik - Likwidator Spółki od dnia 12 grudnia 2014 r.

² Dalej: Kopalnia (od 2013 r. w likwidacji).

³ Wrzaz ze zmianami, wydłużającymi okres jego realizacji do 2016 r., zwany dalej także Programem.

aneks nr 3 do Programu wyraził zgodę na odstępnie przez nią wykonania systemu melioracyjno-drenażowego. Jako jego wykonawców wskazano okoliczne gminy, nie wymieniając ich z nazwy, nie określając także źródeł finansowania tego zadania. Zgodnie natomiast z treścią aneksu nr 4 do Programu, system melioracyjno-drenażowy miał być wykonany przez *inne podmioty*, z tym że – analogicznie, jak miało to miejsce w przypadku aneksu nr 3 - ani te podmioty, ani źródła finansowania zadania nie zostały wskazane. O zmianach tych nie były informowane gminy Łoniów i Koprzywnica, na terenie których położone jest wyrobisko Piaseczno.

Środki finansowe przyznane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej⁴ na realizację zadań likwidacyjnych i rekultywacyjnych w obszarze wyrobiska Piaseczno, Kopalnia wydatkowała zgodnie z przeznaczeniem, w oparciu o zatwierdzone harmonogramy rzeczowo-finansowe i zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych⁵.

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Prace prowadzone przez Kopalnię w latach 2010 - 2016, finansowane przez NFOŚiGW, w zakresie rekultywacji wyrobiska o kierunku wodnym o charakterze rekreacyjnym, wprawdzie były spójne z tym kierunkiem, ale nie doprowadziły do osiągnięcia zakładanych w Programie rezultatów.

W okresie objętym kontrolą, rekultywacja terenów pokopalnianych wyrobiska Piaseczno, ograniczała się do terenów własnych Kopalni, z pominięciem obszaru składowiska wewnętrznego (56 ha), położonego w obszarze wyrobiska, należącego wcześniej do Kopalni Siarki Piaseczno, a oddziałującego na teren rekultywowany.

Ograniczenie rekultywacji tylko do terenów Kopalni, nie naruszało wprawdzie przepisów ustawy z dnia 14 lipca 2000 r. o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki⁶, jednakże Najwyższa Izba Kontroli stoi na stanowisku, że nieobjęcie terenu składowiska rekultywacją w istotny sposób osłabiało jej efekt. ~~było błędem~~. Konsekwencją tego było podejmowanie i realizacja kolejnych prac (mających zapewnić stabilizację zbocza przylegającego do składowiska wewnętrznego), które nie obejmując tego składowiska, nie mogły i nie doprowadziły do rekultywacji całego terenu pokopalnianego wyrobiska Piaseczno.

Powyższe potwierdza opinia specjalistyczna, sporządzona przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie⁷.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli Kopalnia, mając świadomość oddziaływania składowiska wewnętrznego na skuteczność procesu rekultywacji, powinna podjąć próbę uzgodnienia z użytkownikiem wieczystym ww. terenu sposobu jego rekultywacji.

Kopalnia, mając na uwadze zadania wyznaczone Programem, pomimo zdarzeń, wywołanych czynnikami natury, w szczególności katastrofy osuwiskowej z maja 2011 r., nie podjęła działań mających na celu weryfikację kierunku rekultywacji wyznaczonego decyzją Starosty Sandomierskiego z 2005 r. Działania Kopalni podejmowane w zakresie zmian Programu oraz realizacji zaplanowanych prac miały charakter doraźny, a prace rekultywacyjne wyrobiska prowadzone w kierunku wodnym o charakterze rekreacyjnym, nie przynosiły zakładanych efektów.

Kopalnia, realizując Program odstąpiła od koncepcji zakładającej pełną skojarzoną, jednoczesną rekultywację wyrobisk Machowa i Piaseczna. Rekultywacja

⁴ Umowa z Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z Kopalnią (dalej NFOŚiGW) na finansowanie zadań objętych Programem z dnia 2 marca 2011 r. Nr 45/2011/Wn-9/KO-RT-PO/D.

⁵ Dz.U. z 2015, poz. 2164 ze zm.

⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 1752.

⁷ Opinia Akademii Górniczo-Hutniczej z listopada 2016 r. autorstwa prof. dr hab. inż. Zbigniewa Kasztelewicza, kierownika Katedry Górnictwa Odkrywkowego; dr inż. Krzysztofa Polaka, z-cy kierownika Katedry Górnictwa Odkrywkowego, sporządzona na potrzeby niniejszej kontroli (dalej: opinia AGH).

z uwzględnieniem uwarunkowań hydrogeologicznych obu wyrobisk, przy zachowaniu reżimów technicznych, miała doprowadzić do równowagi hydrologicznej na terenach oddziaływania leja depresji wyrobiska Piaseczno.

Kopalnia prowadziła rekultywację terenów wyrobiska Piaseczno bez wsparcia nadzoru Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach, mimo kilkukrotnych wniosków o objęcie nadzorem, co utrudniało i wydłużało proces rekultywacji. Tymczasem, zdaniem Najwyższej Izby Kontroli przepisy prawa nie stały na przeszkodzie, aby taki nadzór był sprawowany.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, Kopalnia napotykała istotne problemy w realizacji Programu, nie dostrzegała potrzeby weryfikacji przyjętego kierunku rekultywacji oraz metod jej prowadzenia. W konsekwencji nie zainteresowała nimi właściciela – Ministra Skarbu Państwa, a następnie Gminy Tarnobrzeg.

Z dniem 31 grudnia 2016 r. Kopalnia powinna zakończyć realizację Programu, prowadzonego na podstawie art. 7 ust. 2 ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki, ale z uwagi na przerwanie prac spowodowane czynnikami natury i koniecznością wykonania dodatkowych, wcześniej nieplanowanych prac, tego Programu nie zakończyła. Termin 31 grudnia 2016 r. nie został dotrzymany, podobnie jak wcześniej wyznaczone 31 grudnia 2013 r. i 31 grudnia 2015 r. Na zagrożenie terminu zakończenia realizacji Programu wskazywały wyniki kontroli NFOŚiGW z września 2015 r. i października 2016 r.

Przewidziane w projektach i planach rekultywacji prace, w ocenie Najwyższej Izby Kontroli, będą długotrwałe i kosztowne. Zakończenie technicznej części rekultywacji, przy jednoczesnym utrzymywaniu obniżonego poziomu zwierciadła wody +138 m n.p.m., wywoła wtórne procesy prowadzące do przekształcania się środowiska wodno-gruntowego wokół wyrobiska. Spowoduje to konieczność usuwania ich następstw, a w konsekwencji ponoszenie dodatkowych kosztów, w tym stałego pompowania wody. W sytuacji, gdy zbiornik zostanie wypełniony do naturalnej rzędnej +146 m n.p.m., koniecznym będzie wykonanie systemu melioracji terenów przyległych. Związane z tym koszty były pierwotnie przewidziane w Programie, lecz aneksem nr 3 zadanie to i związane z nim środki – na wniosek Kopalni – zostały wykreślone.

W latach 2010 – 2016 (I połowa) na realizację Programu w zakresie likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno wydatkowano kwotę 47 704 tys. zł, z tego dotacja z NFOŚiGW wynosiła 38 841 tys. zł, natomiast środki własne Kopalni - 8 863 tys. zł. Rzetelnie i terminowo realizowano obowiązki miesięcznych rozliczeń otrzymanych rat dotacji i rocznych sprawozdań z likwidacji.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis stanu
faktycznego

1. Zapewnienie trwałego usunięcia skutków oddziaływania wyrobiska Piaseczno zawartego w Programie zatwierdzonym w 2008 r.

Program likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A. (lata 2008 - 2013)⁸ przewidywał likwidację wyrobiska Piaseczno, uwzględniającą przyjęty kierunek rekultywacyjny docelowego zagospodarowania zbiornika wodnego i terenów przyległych oraz skojarzonej likwidacji, mającej polegać na:

- izolacji odsłoniętych warstw w likwidowanym wyrobisku,
- wyprofilowaniu skarp przysięgłego zbiornika,
- wykonaniu systemu drenażowo-melioracyjnego na terenach zagrożonych podtopieniem,

⁸ Program jest aktualizacją „Programu likwidacji Kopalni Siarki „Machów” skonsolidowanego przedsięwzięcia w obszarach: „Machów-Piaseczno”, „Jeziórko”, „Grzybów” (lata 2006 – 2010) i obejmował planowany do wykonania w latach 2008 – 2013 zakres pracy ujęty w „starym programie”, z uwzględnieniem jednocześnie aktualnego stanu prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych.

- rekultywacji terenów przyległych do zbiornika zgodnie z przyjętym kierunkiem rekultywacji.

Tereny bezpośrednio przyległe do zbiornika i tereny pozostałe miały zostać zrehabilitowane w kierunku zadrzewieniowo – łąkowym. Łączna powierzchnia terenów przeznaczonych do rekultywacji wynosiła 32,43 ha. W ramach rekultywacji planowano wybudować 4 km drogi opaskowej od strony zachodniej, północnej i wschodniej przyszłego zbiornika wodnego⁹.

Przy realizacji skojarzonej likwidacji wyrobisk w Machowie i w Piasecznie ważny miał być czas napełniania wyrobisk, uzależniony od kolejności wykonania określonych prac w obszarze obu wyrobisk.

Roboty likwidacyjne i rekultywacyjne wyrobiska miały być prowadzone na podstawie opracowanego i zatwierdzonego planu ruchu byłej Kopalni Piaseczno pod nadzorem Urzędu Górniczego. Zmiany poziomu odwodnienia wyrobiska lub jego zakończenie wymagały sporządzenia dokumentacji hydrogeologicznej.

(Dowód: akta kontroli strona: 89-101, CD nr I)

Analiza dotychczasowego przebiegu prac rekultywacyjnych wskazuje, że cel jakim jest wodno-rekultywacyjny kierunek rekultywacji określony Programem nie został osiągnięty. Zakładane efekty rzeczowe i ekologiczne nie zostały uzyskane.

Według opinii AGH, określony Programem cel jest bardzo trudny do osiągnięcia z racji zapóźnień oraz opieszałości w podejmowaniu decyzji administracyjnych. Pierwotny plan skojarzonej rekultywacji wodnej obu wyrobisk jest realizowany w szacunkowym, zastępczym wręcz wariantcie. Analiza przebiegu całego procesu rekultywacji skłania do wniosku, że rekreacyjny kierunek rekultywacji nie jest kierunkiem optymalnym, zwłaszcza wobec ujawnionych zagrożeń naturalnych i powinien zostać urealniony do możliwych sposobów zagospodarowania terenu (co przyczyni się do zmniejszenia kosztów). Projekt rekultywacji powinien ulec modyfikacji i powinien brać pod uwagę powstałe w wyniku zapóźnień uwarunkowania quasi-naturalne¹⁰. Utworzenie zbiornika rekreacyjnego, przy występowaniu tak wielu ujawnionych w trakcie prowadzenia prac, różnego rodzaju zagrożeń naturalnych, jest wątpliwe do zrealizowania, a na pewno kosztochłonne. Jeśli nawet uda się zakończyć proces zatapiania wyrobiska, to wobec istniejących, ujawnionych zagrożeń osuwiskowych, przebywanie ludzi w niektórych partiach brzegowych może stanowić zagrożenie dla ich zdrowia i życia. Pełna rekultywacja jest możliwa, natomiast wydłużanie procesu i rosnące koszty wynikają z przyjętego kierunku wodno-rekreacyjnego rekultywacji. Rekultywację będzie można uznać za zakończoną przy docelowej rzędnej zwierciadła wody, tj. +146 m n.p.m¹¹. Tak długo jak prowadzone będzie odwadnianie, rekultywacji nie będzie można uznać za zakończoną. Stały napływ wód do wyrobiska skutkować będzie erozją skarp i zboczy. Postawiony cel będzie bardzo trudny do osiągnięcia, co ma związek z brakiem pełnej, skojarzonej, tj. równoległej, rekultywacji obu wyrobisk posiarzkowych - Machowa i Piaseczna.

Na podstawie analizy dotychczasowej realizacji Programu, należy stwierdzić, że trwałe usunięcie skutków działalności wyrobiska Piaseczno, jako kopalni siarki, jest realne, ale będzie realizowane jeszcze przez wiele lat przy poniesieniu znacznych nakładów inwestycyjnych i eksploatacyjnych. W opracowaniu końcowej opinii

⁹ Po połączeniu z istniejącą drogą od strony południowej miało to stworzyć warunki komunikacyjne podczas prac. Wybudowana droga miała docelowo być wykorzystana w rekreacyjnym charakterze zbiornika, służąc celom komunikacyjnym, przeciwpożarowym i ewakuacyjnym.

¹⁰ Quasi-naturalne należy rozumieć te, jakie tworzy natura w obiektach i budowach inżynierskich, czyli formowanych (zbudowanych) przez człowieka. Inaczej: pozornie naturalne.

¹¹ Nie oznacza to jednocześnie, że teren wokół wyrobiska będzie nadawał się do rekreacji. Prawdopodobnie po zakończeniu zatapiania tereny wokół wyrobiska będą wymagały wyłączenia z użytkowania na okres, co najmniej, kilku lat.

dotyczącej ewentualnej zmiany kierunku wodnego zagospodarowania większy udział winny mieć środowiska naukowe i eksperckie. Kontynuacja prac i dążenie do zrealizowania przyjętego projektu rekultywacji powoduje ewidentnie wydłużanie procesu rekultywacji oraz oczywisty wzrost kosztów.

(Dowód: akta kontroli strona:24-101)

Pan Damian Andrzej Bogdański - likwidator Kopalni wyjaśnił, że *rekultywacja nie została zakończona w związku z występowaniem na terenie rekultywowanym niemożliwych do przewidzenia zjawisk geologicznych, splotu czynników naturalnych, związanych głównie ze skomplikowaną budową geologiczną górotworu.*

(Dowód: akta kontroli strona:566-567)

Ustalone
nieprawidłowości

W ocenie NIK nieprawidłowością było realizowanie, mimo występujących problemów, założeń Programu, które nie prowadziły do zakończenia rekultywacji wyrobiska Piaseczno i osiągnięcia zakładanych efektów.

Osobami odpowiedzialnymi byli kolejni Prezesi i Likwidator Kopalni.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, mimo założeń Programu, Kopalnia nie doprowadziła do pełnej rekultywacji terenów pokopalnianych w obszarze wyrobiska Piaseczno. Przyjęty cel, jakim jest wodno-rekuracyjny kierunek rekultywacji określony Programem oraz zakładane efekty rzeczowe i ekologiczne nie zostały uzyskane. Postawiony cel będzie bardzo trudny do osiągnięcia, co ma związek z brakiem pełnej, skojarzonej, tj. równoległej, rekultywacji obu wyrobisk posiarkowych - Machowa i Piaseczna.

Ocena cząstkowa

2. Realizacja celów określonych Programem w zakresie rekultywacji terenów pogórnicznych wyrobiska Piaseczno oraz efekty rzeczowe i ekologiczne.

1. Realizacja zadań rzeczowych i finansowych zawartych w Programie oraz przestrzeganie harmonogramów ich realizacji.

Minister Gospodarki zaakceptował Program pismem z dnia 14 lutego 2008 r. Program wyznaczał następujące warunki:

- dotrzymanie określonych w nim terminów zakończenia poszczególnych prac likwidacyjnych, rekultywacyjnych i zabezpieczających oraz zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2013 r.,
- uwzględnienie wniosków zawartych w załączonej opinii w programach, rocznych planach likwidacji na podstawie zaakceptowanego Programu,
- przedstawienie w rocznych planach likwidacji zakresu rzeczowo-finansowego, w sposób umożliwiający uzasadnienie konieczności wykonania zadań w danym roku oraz określenie niezbędnych środków finansowych,
- skorygowanie harmonogramu rzeczowo-finansowego w zakresie wysokości planowanych kosztów likwidacji oraz źródeł ich finansowania.

Roczne plany opracowane na podstawie zaakceptowanego Programu, po uzyskaniu specjalistycznej opinii, miały być akceptowane przez Ministra Gospodarki. Zakres ekonomiczno-finansowy ujęty w rocznych planach umożliwił określenie niezbędnych środków na realizację tego przedsięwzięcia.

Likwidacja wyrobiska, uwzględniająca przyjęty kierunek rekreacyjny docelowego zagospodarowania zbiornika wodnego i terenów przyległych oraz aktualne uwarunkowania skojarzonej likwidacji wyrobiska Piaseczno i Machów, polegała na izolacji serii chemicznej, wyprofilowaniu skarp przyszłego zbiornika, wypełnieniu wyrobiska wodą, wykonaniu systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach zagrożonych podtopieniem oraz rekultywacji terenów przyległych do zbiornika w dostosowaniu do przyjętego kierunku.

W Programie zapisano, że prowadzenie odwadniania w wyrobisku Piaseczno konieczne jest w celu zapewnienia bezpieczeństwa prac likwidacyjnych oraz

zabezpieczenia terenów przyległych przed podtopieniem. Zakładano, że dotychczasowy system utrzymania zwierciadła wody na rzędnej około +122 m n.p.m. poprzez pompowanie w pełni zabezpieczy potrzeby odprowadzania nadmiaru wód dopływających do wyrobiska.

Do czasu wyprofilowania skarp i wykonania warstwy izolacyjnej w wyrobisku Piaseczno wody utrzymywane miały być na zakładanym poziomie. Wykonanie ww. prac miało umożliwić wyłączenie odwodnienia i przebudowę stanowiska pompowego na wyższy poziom. Ponowne uruchomienie systemu odwadniania miało nastąpić w sytuacji osiągnięcia w zbiorniku poziomu +138 m n.p.m., bez konieczności wykonania systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach zagrożonych. Ostateczne wyłączenie odwodnienia miało nastąpić po wykonaniu wszystkich prac związanych z zabezpieczeniem terenów przed podtopieniami.

Przyjęty sposób likwidacji wyrobiska Piaseczno zakładał samoistne jego napełnienie wodami. Taki "naturalny" sposób tworzenia zbiornika został rozpoczęty z chwilą zakończenia eksploatacji piasków baranowskich (1981r.), trwał do 2007 r. i był powstrzymywany przez działanie systemu odwadniania wyrobiska. W końcowej fazie samoczynnego napełniania zbiornika dobowe przyrosty wysokości zwierciadła wody miały być mniejsze. Wydłużało to czas ostatecznej likwidacji wyrobiska, lecz pozwalało na przygotowanie szczegółowego projektu i wykonanie systemu odwodnieniowego terenów zagrożonych podtopieniem.

Istniejąca infrastruktura techniczna związana z wyrobiskiem, jak również instalacje technologiczne wykorzystywane w pracach likwidacyjnych, zbędne w dalszym funkcjonowaniu zbiornika miały zostać zlikwidowane, a teren zrehabilitowany. W związku z przewidywaną zmianą poziomu odwadniania i po jego całkowitym zakończeniu, czas samoczynnego napełniania zbiornika miał wynosić $6 \div 8$ lat.¹²

Program zakładał wykonanie systemu odwodnienia i drenażu skorelowanego z wykonaniem kanalizacji miejscowości w zasięgu leja depresji, tak by nie dopuścić do zasilania wód spływających do wyrobiska przez ścieki gospodarskie.

Zbiorcze zestawienie kosztów likwidacji zakładów górnictwa Kopalni Siarki Machów, dla wyrobiska Piaseczno, zawierało realizację następujących zadań:

- 1) likwidacja wyrobiska górnictwa,
- 2) likwidacja zbędnych instalacji, budynków oraz demontaż maszyn i urządzeń,
- 3) usuwanie szkód wywołanych eksploatacją górnictwa,
- 4) rekultywacja terenów,
- 5) prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górnictwa,
- 6) opracowanie projektów, dokumentacji, ekspertyz i analiz,
- 7) napełnianie wyrobiska wodami z Wisły,
- 8) wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach przyległych.

W latach 1994-2006 na realizację ww. zadań wydatkowano łącznie kwotę 9 705,2 tys. zł¹³. Na lata 2007-2013 zaplanowano ogółem kwotę 154 203,2 tys. zł.¹⁴

¹² Zgodnie z: *dokumentacją określającą warunki hydrogeologiczne w rejonie likwidowanego wyrobiska Siarki "Piaseczno" – stan prognozowany*. Zakładając, że proces ten rozpocznie się w 2009 roku, to zwierciadło wody miało osiągnąć docelową wysokość dopiero w latach 2015–2017.

¹³ Nie ponoszono wydatków na wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego.

¹⁴ Z tego:

- w 2010 r. – 43 757,40 tys. zł, z tego na:
 - likwidację wyrobiska górnictwa – 4 971,9 tys. zł,
 - usuwanie szkód wywołanych eksploatacją górnictwa – 2 022,7 tys. zł,
 - rekultywację terenów – 1 230,9 tys. zł,
 - prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górnictwa – 954,6 tys. zł,
 - wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 34 577,3 tys. zł.
- w 2011 r. – 57 924,4 tys. zł, z tego:
 - likwidacja wyrobiska górnictwa – 1 295,9 tys. zł,
 - usuwanie szkód wywołanych eksploatacją górnictwa – 2 024,8 tys. zł,
 - rekultywacja terenów – 1 005,3 tys. zł,

W 2010 r. w obszarze wyrobiska Piaseczno zaplanowano prace o wartości ogółem 5 190,10 tys. zł, a wykonano w kwocie 5 786,20 tys. zł (111,5% planu). Wydatki na realizację zadań sfinansowano środkami dotacji NFOŚiGW¹⁵. Na likwidację wyrobiska górniczego (kształtowanie skarp) zaplanowano 2 027,30 tys. zł, a wydatkowano 2 137,14 tys. zł (105,4% planu).

Na rekultywację terenów pogórnich (budowa drogi opaskowej, rekultywacja terenów przyległych) zaplanowano 2 380,70 tys. zł, a wydatkowano 2 845,77 tys. zł, (119,5% planu).

Na prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym (utrzymanie systemu odwodnienia) zaplanowano 782,10 tys. zł, wydatkowano 803,29 tys. zł (102,7% planu).

Całość ww. zrealizowanych wydatków sfinansowano dotacją z NFOŚiGW. Wszystkie zaplanowane prace były ujęte w rocznych planach likwidacji, akceptowanych przez Ministra Gospodarki.

(Dowód: akta kontroli strona: 102, płyta cd nr I, tab 11)

W dniu 2 marca 2011 r. Kopalnia podpisała z NFOŚiGW umowę na dofinansowanie przedsięwzięcia pn. „Rekultywacja terenów pogórnich Kopalni Siarki „Machów” S.A. w obszarach „Machów – Piaseczno”, „Jeziórko”, „Basznia” etap 2011-2013”, w okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2013 r.¹⁶. W umowie przyjęto, że kwota wypłaconej dotacji nie może przekroczyć 100% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia. Całkowity koszt przedsięwzięcia określono na kwotę 120 057,7 tys. zł, w tym suma udzielonej dotacji wyniosła 106 500,0 tys. zł.

W dniu 22 czerwca 2011 r. do umowy zawarto aneks¹⁷, zmieniając efekty rzeczowy i ekologiczny, jakie planowano pierwotnie osiągnąć w 2010 r. Zmiana spowodowana była katastrofą z dnia 11 maja 2011 r. w wyrobisku Piaseczno, obejmującą część skarpy zachodniej wraz z terenami przyległymi. Teren o powierzchni ok. 7 ha uległ całkowitej degradacji w wyniku utraty stateczności zbocza¹⁸.

W dniu 4 stycznia 2013 r. pomiędzy Kopalnią, a NFOŚiGW został podpisany Aneks do umowy dotacji¹⁹, wydłużający okres dotowania przedsięwzięcia do 2015 r. i podnoszący jego koszt całkowity do kwoty 125 755,1 tys. zł. Powodem była m.in. konieczność dokończenia prac zabezpieczających i rekultywacji wyrobiska Piaseczno do końca 2015 r. Na zmianę Minister Gospodarki wyraził zgodę.

W kwietniu 2016 r.²⁰ przedłużono termin obowiązywania umowy do końca grudnia 2016 r. Powodem przedłużenia były m.in. konieczność wykonania prac

-
- prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym – 23,2 tys. zł,
 - wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 53 575,2 tys. zł,
 - w 2012 r. – 25 584,5 tys. zł, z tego:
 - likwidacja zbędnych instalacji, budynków oraz demontaż maszyn i urządzeń – 3 750,0 tys. zł,
 - usuwanie szkód wywołanych eksploatacją górniczą – 1 142,5 tys. zł,
 - prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym – 2 514,5 tys. zł,
 - wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 18 177,5 tys. zł
 - w 2013 r. - 3 467,6 tys. zł, z tego:
 - likwidacja zbędnych instalacji, budynków oraz demontaż maszyn i urządzeń – 1 000,0 tys. zł
 - prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym – 2 467,6 tys. zł.

¹⁵ Przyznanej w dniu 10 lutego 2010 r., na rekultywację terenów pogórnich – etap 2010 r., na podstawie wniosku Kopalni.

¹⁶ Umowa nr Nr 45/2011/Wn-9/KO-RT-PO/D zwana dalej umową dotacji lub umową o dofinansowanie.

¹⁷ Nr 1/234.

¹⁸ Skutkiem katastrofy było całkowite zniszczenie: drogi o długości ok. 260 m oraz terenów przyległych do wyrobiska o pow. ok. 3 ha. Tym samym utracono wcześniej wykonane prace, tj. efekt rzeczowy: faza techniczna – zmniejszenie pow. o 3 ha, faza biologiczna – zmniejszenie o 0,14 ha; efekt ekologiczny: stworzenie warunków do przeprowadzenia rekultywacji biologicznej, zmniejszenie powierzchni o 3 ha; odbudowa biologiczna terenów zrehabilitowanych i stworzenie warunków dla restytucji i reintrodukcji życia biologicznego, zmniejszenie o 0,14 ha. Straty spowodowane katastrofą wyniosły kwotę około 482 tys. zł - zgodnie z informacją Kopalni, z dnia 23 sierpnia 2016 r.

¹⁹ Aneks nr 2/1.

²⁰ Aneksem nr 11/140.

zabezpieczenia wyrobiska Piaseczno w warunkach odwodnieniowych poprzez wykonanie drenażu poziomego oraz przesunięcia na 2016 r. stabilizacji skarpy zachodniej za pomocą technologii mikrowybuchów, które mogą być wykonane po realizacji drenażu poziomego. Minister Gospodarki wyraził zgodę na tę zmianę.

W latach 2010-2016 (I półrocze), całkowity koszt likwidacji wyrobiska Piaseczno realizowanej w ramach Programu stanowił ogółem kwotę **47 704,06 tys. zł**, w tym kwota **38 841,30 tys. zł** sfinansowana dotacją z NFOŚiGW. Środki własne Kopalni wynosiły **8 862,76 tys. zł** (18,6% kwoty ogółem). Poniesione koszty przeznaczono na:

- 1) likwidację wyrobiska górniczego – kształtowanie skarp czwartorzędowych (powyżej rzędnej +137 m n.p.m.) – 13 440,38 tys. zł
- 2) rekultywację terenów przyległych – 6 315,45 tys. zł,
- 3) prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym (utrzymanie obecnego systemu odwodnienia, utrzymanie bieżące rowu odprowadzającego wodę z wyrobiska o długości 5 450 m) – 26 633,73 tys. zł,
- 4) projekty, dokumentacje, ekspertyzy i analizy - 1 314,50 tys. zł²¹.

Wartość kosztorysowa zrealizowanych zadań określonych w Programie (koszt techniczny) stanowiła, ogółem 39 947,20 tys. zł natomiast wartość tych zadań określona w rocznych planach likwidacji stanowiła 38 990,50 tys. zł. Wydatki poniesione na realizację zadań likwidacyjno - rekultywacyjnych były zgodne z harmonogramem rzeczowo-finansowym i umową z NFOŚiGW.

(Dowód: akta kontroli, strona:103-283)

Na koniec 2016 r. prace rekultywacyjne nie zostały zakończone. Nie został również wykonany system melioracyjno-drenażowy terenów zagrożonych podtopieniem od wyrobiska Piaseczno. Według wniosku o dotację budżetową na realizację działań w 2017 r., do wykonania pozostały prace w ramach 4 zadań:

- 1) Zabezpieczanie terenów zlokalizowanych w sąsiedztwie wyrobiska przed zmianą stosunków wodnych – 244 900 zł,
- 2) Rekultywacja terenów pogórnich, związanych z wykonywaniem działań po zakończeniu prac rekultywacyjnych w wyrobisku Piaseczno – 111 600 zł,
- 3) Wykonywanie prac zabezpieczających oraz przedsięwzięć zapobiegających związanych z wykonywaniem działań po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno – 2 767 800 zł w tym: utrzymanie obecnego systemu odwodnienia – 1 996 600 zł²².
- 4) Opracowanie projektów, dokumentacji, opinii, ekspertyz i analiz – 45 000 zł.

(Dowód: akta kontroli, strona:497-499, 563-567,1114-1170, CD nr I, aneks nr 4)

2. Zmiany Programu i ich skutki.

W dniu 19 sierpnia 2010 r. Minister Gospodarki zaakceptował aneks nr 1 do Programu, pod warunkiem dotrzymania określonych w nim terminów zakończenia prac i zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2013 r. Aneks ten wprowadzał zmiany w związku z niecelowością lub niemożnością realizacji części zadań z uwagi na:

- ograniczone środki finansowe.
 - brak dodatkowego zewnętrznego źródła finansowania zadań, których nie finansuje NFOŚiGW (np. szkody górnicze, odtworzenie majątku).
 - przedłużające się procedury związane z uzyskaniem decyzji administracyjnych.
- Zmiany w obszarze wyrobiska Piaseczno dotyczyły wszystkich zadań. W szczególności: odstąpiono od wykonania układu do napełniania z uwagi na brak

²¹ Koszty 19 opracowań, projektów, dokumentacji, analiz, ekspertyz, operatów oraz aneksów i uzupełnień do tych opracowań.

²² Pozostałe zadania: modernizacja stanowiska pompowego – 595 400 zł; czyszczenie rowu odprowadzającego wodę z wyrobiska – 166 800 zł; monitoring – 9 000 zł

decyzji administracyjnych, tj. pozwolenia na budowę, przewidziano prace pielęgnacyjne dla efektu ekologicznego dodatkowo na lata 2012-2013, urealniono koszty wykonania systemu melioracyjnego oraz przesunięto realizację zadania w czasie - w związku z brakiem odpowiedniej dokumentacji oraz decyzji dotyczących wskazania źródła finansowania zadania.

W aneksie nr 1, podano również, że wg prognozy, odbudowa pierwotnych stosunków wodnych w rejonie Piaseczna, będąca skutkiem wyłączenia odwadniania likwidowanych wyrobisk Machów i Piaseczno, spowoduje zmianę warunków wilgotnościowych gruntów na obszarze około 50 km².

Położenie zwierciadła wody w zbiorniku Piaseczno ma decydujące znaczenie zarówno dla wielkości dopływów do tego obiektu, jak i stanu wód podziemnych w jego otoczeniu.

Z opracowanej dokumentacji określającej warunki hydrogeologiczne w rejonie wyrobiska Piaseczno (stan prognozowany w związku z przewidywaną zmianą poziomu odwadniania i po jego całkowitym zakończeniu)²³ wypływały wnioski:

- w okresie prowadzenia prac likwidacyjnych w wyrobisku, tj. profilowania zboczy, izolacji wychodni serii chemicznej, demontażu zbędnych urządzeń i porządkowaniu otoczenia, konieczne jest utrzymywanie zwierciadła wody w zbiorniku na dotychczasowej wysokości +122 ÷ +124 m n.p.m. Wiązało się to z koniecznością pompowania i odprowadzania z wyrobiska wody w ilości około 15 950 m³/d oraz utrzymania odwadniania w Machowie na poziomie 10 500 m³/d.
- po zakończeniu prac ziemnych w odkrywce Piaseczno wskazane było niezwłoczne wyłączenie pomp powierzchniowych i umożliwienie samoczynnego (lub wspomaganego instalacją lewarową) napełnienia wyrobiska wodą do wysokości +138 m n.p.m. W takiej sytuacji możliwe będzie podjęcie decyzji o rezygnacji z odwadniania odkrywki "Machów" i likwidacji studni bariery zewnętrznej. Napełnienie zbiornika Piaseczno do rzędnej +138 m n.p.m. miało nie powodować zagrożenia podtopieniem na terenach otaczających, natomiast utrzymanie tego poziomu wymagać będzie pompowania wody z natężeniem około 16 620 m³/d.
- nie powinno być kontynuowane napełnianie zbiornika Piaseczno powyżej rzędnej +138 m n.p.m. (do wysokości +146 m n.p.m.) bez wcześniejszego wykonania systemu melioracyjnego, ponieważ na znacznym obszarze mogą pojawić się podtopienia (najbardziej zagrożone będą tereny położone pomiędzy miejscowościami Koprzywnica, Błonie, Świężyce, Ciszycza, Łukowiec i Krzcin).
- na osiągnięcie docelowego poziomu wód w zbiorniku będzie miał istotny wpływ czas wykonania sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno, której zadaniem będzie niedopuszczenie do ich podtapiania i powstawania szkód. Teren inwestycji, na którym przewiduje się wykonanie powyższego systemu obejmuje powierzchnię około 50 km². System melioracyjny stanowić będzie meliorację upraw rolnych i sadów oraz drenaże pierścieniowe dla ochrony obszarów zabudowy stałej.

W latach 1994-2009, na realizację ww. zadań wydatkowano łącznie kwotę 24 496 tys. zł. Nie ponoszono wydatków na wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego. Na lata 2010-2013 zaplanowano, w cenach z 2009 r. ogółem kwotę 64 926,6 tys. zł. z tego: w 2010 r. – 5 190,1 tys. zł, w 2011 r. – 5 054,5 tys. zł, w 2012 r. – 25 972,1 tys. zł, w tym na wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 21 721,1 tys. zł, w 2013 r. – 28 709,9 tys. zł, w tym na wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego – 18 391,5 tys. zł.

Ze zbiorczego zestawienia kosztów likwidacji na lata 2011 – 2013, zawartego w aneksie nr 1 wynika, że zadania finansowane dotacją z NFOŚiGW miały wartość 12 298,9 tys. zł, a zadania niefinansowane dotacją z NFOŚiGW – 47 437,6 tys. zł.

²³ Przyjętej przez Ministra Środowiska bez zastrzeżeń, w dniu 10 października 2006 r.

(Dowód: akta kontroli strona: płyta cd nr I, aneks nr 1)

W dniu 24 maja 2013 r. Minister Gospodarki zaakceptował aneks nr 2 do Programu, (okres finansowania 2008-2015), w którym zapisano, że uwzględnia on dotychczasowe zaawansowanie prac likwidacyjno-rekultywacyjnych i poniesione nakłady finansowe oraz obejmuje planowane do wykonania w latach 2012-2015 zakresy prac ujęte w Programie z 2007 roku. Ponadto w aneksie nr 2 zapisano m. in., że *po zakończeniu wykonania izolacji serii chemicznej w 2009 r. rozpoczęto profilowanie skarp do kątów zapewniających ich stateczność w warunkach zalania wodą*²⁴.

Według Programu, niezwykle ważnym zagadnieniem związanym z likwidacją posiarzkowych wyrobisk pogórnich było uregulowanie stosunków wodnych w obrębie piętra czwartorzędowego i trzeciorzędowego. Wyłączenie systemu odwadniania skutkuje odbudową pierwotnego zwierciadła wody w warstwach wodonośnych, co dla obecnego rolniczego sposobu użytkowania terenów wokół wyrobiska może okazać się realnym zagrożeniem. Ochrona dotychczasowego sposobu użytkowania tych terenów wymagać miała wykonania systemu melioracyjnego lub utrzymania dotychczasowego sposobu odwadniania wyrobiska. Budowę systemu melioracyjnego należało zakończyć przed wyłączeniem odwodnienia wyrobiska Piaseczno. Z tych też powodów likwidacja obu wyrobisk w Machowie i Piasecznie winna być prowadzona w sposób zabezpieczający przed powyższymi zagrożeniami.

Według Programu, nie powinno być kontynuowane napełnianie zbiornika Piaseczno powyżej rzędnej +138 m n.p.m. (do wysokości +146 m n.p.m.) bez wcześniejszego wykonania systemu melioracyjnego, ponieważ na znacznym obszarze mogą pojawić się podtopienia (najbardziej zagrożone będą tereny położone pomiędzy miejscowościami Koprzywnica, Błonie, Świątynce, Ciszycy, Łukowiec i Krzcin).

Na osiągnięcie docelowego poziomu wód w zbiorniku istotny wpływ miał czas wykonania sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno, z zadaniem niedopuszczenia do ich podtapiania i powstawania szkód. Teren, na którym przewidywano wykonanie takiego systemu, obejmuje powierzchnię około 50 km². System melioracyjny stanowić miały melioracje upraw rolnych i sadów oraz drenaże pierścieniowe dla ochrony obszarów zabudowy stałej. W efekcie ww. prac w miejscu obecnego wyrobiska miał powstać zbiornik wodny o pow. lustra wody około 160 ha. Tereny przyległe do zbiornika miały zostać poddane rekultywacji pozwalającej w przyszłości na wykorzystanie ich i zbiornika do celów rekreacyjnych. Na finansowanie zadań w latach 2012-2015 zaplanowano, w cenach z 2012 r., ogółem kwotę 57 455,1 tys. zł²⁵.

(Dowód: akta kontroli strona: płyta cd. Nr I, aneks nr 2)

W dniu 18 listopada 2013 r. Minister Gospodarki zaakceptował aneks nr 3 do Programu, w którym napisano m. innymi, że rezygnuje się z zadania "wykonania systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika Piaseczno", a prace likwidacyjno-rekultywacyjne prowadzone będą w oparciu o zatwierdzone programy, plany i harmonogramy.

Pismem z dnia 23 września 2013 r. w sprawie aktualizacji Programu skierowanym do Ministra Gospodarki, Kopalnia poinformowała, że: *wskaźnikowe zestawienie kosztów wykonania na podstawie Aktualizacji studium hydrologicznego (gospodarka*

²⁴ W aneksie nr 2 zapisano także, że w dniu 11 maja 2011 r. podczas prac rekultywacyjnych związanych z profilowaniem skarpy zachodniej miała miejsce katastrofa polegająca na niekontrolowanym osunięciu się mas ziemnych do wyrobiska. W jej następstwie wstrzymano wszystkie prace na skarpie zachodniej i prowadzono jedynie obserwacje skarpy i prace badawcze. Zlecono też opracowanie niezbędnej dokumentacji zezwalającej na bezpieczne kontynuowanie robót rekultywacyjnych wyrobiska Piaseczno w związku z zaistniałymi deformacjami skarp formowanego zbiornika.

²⁵ Z tego: w 2012 r. – 2 237,5 tys. zł, w 2013 r. – 6 270 tys. zł, w 2014 r. – 25 780,9 tys. zł w tym wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 21 726,1 tys. zł, w 2015 r. – 23 156,7 tys. zł w tym na wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika – 18 391,5 tys. zł.

wodna, system melioracyjno-drenażowy) ujmuje wartość zadania w kwocie 40 117,6 tys. zł. Brak zgody na finansowanie ze środków NFOŚiGW m. innymi prac związanymi z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego oraz możliwości pozyskania innych źródeł finansowania nie daje realnych możliwości wykonania zadania do końca 2015 r. tj. obowiązywania niniejszego Programu. Mając powyższe na uwadze, odstąpiono od realizacji przez Kopalnię z ww. systemu.

Pismem z dnia 10 października 2013 r. Minister Gospodarki wyraził zgodę na usunięcie z Programu zadań związanych z wykonaniem przez Kopalnię systemu melioracyjno-drenażowego²⁶.

Na finansowanie zadań w latach 2013-2015 zaplanowano, ogółem kwotę 20 663,2 tys. zł z tego: w 2013 r. - 7 391,4 tys. zł, w 2014 r. – 9 246,8 tys. zł, w 2015 r.– 4 025,0 tys. zł.

(Dowód: akta kontroli strona:CD nr I, aneks nr 3)

W dniu 16 grudnia 2016 r. Minister Gospodarki zaakceptował aneks nr 4 do Programu, w którym zapisano m. innymi, że zgodnie z umową NFOŚiGW z dnia 4 listopada 2015 r., w celu dokończenia prac rekultywacyjnych związanych z pompowaniem wód w wyrobisku Piaseczno możliwe jest przesunięcie terminu realizacji przedmiotowej umowy na 2016 r., z zastrzeżeniem, że dodatkowe prace mogą być wykonane w kwocie przyznanej dotacji. W kosztach ww. prac rekultywacyjnych nie będą finansowane koszty ogólnego zarządu, natomiast koszty pompowania wód w wyrobisku Piaseczno będą finansowane do końca 2016 r., tj. do czasu prowadzenia rekultywacji w wyrobisku. W aneksie nr 4 napisano także, że zgodnie z wnioskami pokontrolnymi Najwyższej Izby Kontroli z dnia 17 grudnia 2013 r. usunięto z treści Programu informację, iż gminy wykonają: *system melioracyjno-odwodnieniowy na terenach przyległych do zbiornika Piaseczno*.

W 2014 roku wznowiono prace związane z zabezpieczeniem skarpy zachodniej. Po wykonaniu stabilizacji skarpy zachodniej za pomocą technologii mikrowybuchów w sekcji nr 2 i wykonaniu badań określających stateczność zbocza, wznowiono prace związane z kształtowaniem powierzchni abrazyjnej zbocza zachodniego oraz wypełnienie niszy osuwiskowej za pomocą hydrotransportu.

Na finansowanie zadań w latach 2015 – 2016, zaplanowano ogółem kwotę 10 826,9 tys. zł z tego, w 2015 r. – 5 639,8 tys. zł²⁷, a w 2016 r. – 5 187,1 tys. zł²⁸

(Dowód: akta kontroli strona: CD nr I, aneks nr 4)

Zmiany do Programu wprowadzone na wniosek Kopalni, aneksami nr 1, 2, 3 i 4 oraz poprzedzające ich zmiany rocznych planów likwidacji, uwzględniały wcześniej wykonane prace i były weryfikowane przez Agencję Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie Oddział w Katowicach²⁹. Z weryfikacji sporządzano protokoły, które przesyłano do Kopalni, z wyjątkiem protokołów z weryfikacji aneksu nr 4 z dnia 11 lutego 2015 r. i 14 kwietnia 2015 r. Zmiany nie powodowały zmian koncepcji rekultywacji wyznaczonej decyzją Starosty Sandomierskiego z dnia 5 kwietnia 2005 r. ze zmianami, ustalającej dla wyrobiska Piaseczno wodny kierunek rekultywacji o charakterze rekreacyjnym. Zmiany ww. decyzji dotyczyły pierwotnie

²⁶ W aneksie nr 3 napisano również, że: w 2013 roku zostaną wznowione prace związane z zabezpieczeniem skarpy zachodniej. Rozważana jest też możliwość pozostawienia poziomu wody w zbiorniku Piaseczno na rzędnej +138 m n.p.m. i rezygnacja z budowy systemu melioracji. Powstałby wtedy zbiornik o powierzchni ok. 141 ha. Uwarunkowane jest to jednak znalezieniem odpowiednich funduszy na ciągłe pompowanie wód z wyrobiska "Piaseczno". Utrzymanie poziomu wody w zbiorniku Piaseczno na wysokości +138 m n.p.m. spowoduje jednak, że na obszarze o powierzchni około 4,7 km², położonym na wschód od miejscowości Blonie i obejmującym Ciszycę, Świeżyce i Kamieniec, zwierciadło wód gruntowych będzie występować płytko pod powierzchnią terenu, w przedziale od 0,5 do 1,0 m.

²⁷ w tym na: likwidację wyrobiska górniczego 2 577,0 tys. zł, rekultywację terenów 145,9 tys. zł, prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górnicznym 2 873,8 tys. zł, projekty, dokumentacje, ekspertyzy i analizy 43,1 tys. zł.

²⁸ w tym na: likwidację wyrobiska górniczego 2 221,2 tys. zł, rekultywację terenów 107,7 tys. zł, prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górnicznym 2 673,7 tys. zł, projekty, dokumentacje, ekspertyzy i analizy 184,5 tys. zł.

²⁹ Dalej: ARP.

wyznaczonego terminu zakończenia rekultywacji z końca 2010 r. na koniec 2020 r. Zmiany Programu dokonane aneksem nr 3 i 4 zdjęły z Kopalni obowiązek wykonania systemu melioracyjno-odwodnieniowy na terenach przyległych do zbiornika Piaseczno.

(Dowód: akta kontroli strona: 284-385; 386-486, 1175)

W dniu 23 kwietnia 2010 r., tj. 2 dni przed upływem terminu wyznaczonego decyzją Starosty Sandomierskiego, ustalającą kierunek rekultywacji byłej kopalni Piaseczno, Kopalnia wystąpiła do Starosty z wnioskiem o zmianę terminu zakończenia rekultywacji z 31 grudnia 2010 r. na 31 grudnia 2013 r.. W uzasadnieniu napisano, iż aktualny stan zaawansowania prac rekultywacyjnych jest ściśle związany z wielkością środków budżetowych, które są mniejsze od planowanych, co wymusiło opracowanie nowego Programu. Po upływie ośmiu miesięcy, wobec braku odpowiedzi Starosty, Kopalnia ponownie wystąpiła w dniu 20 grudnia 2010 r. o zmianę terminu zakończenia rekultywacji, uzasadniając iż brak decyzji w tej sprawie spowoduje wstrzymanie dotacji z NFOŚiGW.

W dniu 6 grudnia 2010 r. Starosta Sandomierski wydał decyzję, zmieniającą termin zakończenia prac rekultywacyjnych (data wpływu do Kopalni 28 grudnia 2010 r.), zgodnie z wnioskiem – do 31 grudnia 2013 r.

Kopalnia występowała do Starosty dwukrotnie, wnosząc o zmianę terminu zakończenia rekultywacji: w dniu 27 lipca 2013 r. i 20 października 2015 r. W oparciu o wnioski, Kopalnia uzyskała decyzje zmieniające termin zakończenia rekultywacji, tj. odpowiednio: do końca 2015 r. i 2020 r.

(Dowód: akta kontroli strona: 487-496)

Kopalnia nie informowała Gmin Łoniów, Koprzywnica i Samborzec o zmianach do Programu wprowadzonych aneksem nr 3 i nr 4, wg których zrezygnowano z wykonania przez Kopalnię systemu melioracyjno-drenażowego terenów oddziaływania leja depresji wyrobiska Piaseczno.

W złożonych wyjaśnieniach Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni podał, że *Kopalnia nie informowała ww. gmin o zmianach dokonywanych w Programie aneksami 3 i 4 ponieważ gminy nie były stronami umowy dotacyjnej, a także, dlatego, iż obowiązek przekazywania takiej informacji nie wynikał z żadnych regulacji prawnych.*

(Dowód: akta kontroli strona: 497-499)

3. Zgodność założeń rekultywacji wyrobiska Piaseczno i utworzenie zbiornika rekreacyjnego z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego³⁰.

Wniosek Kopalni z dnia 28 września 2004 r. o ustalenie kierunku rekultywacji, dla terenów byłej Kopalni Siarki Piaseczno skierowany do Starosty, zawierał informację, że proponowany kierunek rekultywacji jest zgodny z aktualnym mpzp Gminy Łoniów i Koprzywnica³¹.

W okresie objętym kontrolą Kopalnia w dniach 16 i 20 kwietnia 2015 r. wystąpiła do Gmin Łoniów i Koprzywnica z wnioskiem z zmianę mpzp wnosząc o usunięcie zapisów dotyczących wykorzystania popiołów z Elektrowni Połaniec do wypełnienia dennej części wyrobiska i wykonania warstwy uszczelniającej z emulgatu ilowego oraz rzędnej piętrenia wody w zbiorniku Piaseczno do poziomu +146 m.n.p.m.

W ww. pismach poinformowano gminy, że Kopalnia rekomenduje zachowawczy kierunek ochrony terenów przyległych do wyrobiska, polegający na ochronie obecnego stanu terenów zagrożonych podtopieniami poprzez utrzymanie zwierciadła lustra wody w wyrobisku na średnim poziomie +138,5 m n.p.m. Powyższy stan zabezpiecza przed skutkami odbudowy pierwotnych stosunków wodnych, ale tym samym stwarza konieczne warunki do utrzymania zmiany

³⁰ Dalej: Mpzp.

³¹ Do wniosku załączono mapę sytuacyjno-wysokościową w skali 1:2000, przedstawiającą wnioskowane kierunki rekultywacji.

sposobu ich użytkowania, tym m. innymi zabudowy mieszkalnej, gospodarczej oraz sadów i pól uprawnych. Odstąpienie od budowy systemu melioracyjno drenażowego w zamian za utrzymanie lustra wody na poziomie średnio +138,5 m n.p.m. wpłynie korzystnie na zagospodarowanie terenu i nie doprowadzi do nieodwracalnych strat w stanie obecnego zagospodarowania.

Pismem z lipca 2007 r., tj. 16 miesięcy przed zatwierdzeniem Programu, Kopalnia wystąpiła do Gminy Łoniów i Koprzywnica z wnioskiem o wprowadzenie do mpzp zapisów aktualizujących:

- wykonanie pełnej izolacji skarp serii chemicznej w wyrobisku – sposób V,
- wykonanie systemu drenażowo – odwodnieniowego i kanalizacji na terenach zagrożonych podtopieniem,
- ustalenia realizacyjne komunikacji, tj. drogi opaskowej wokół zbiornika Piaseczno,
- zmianę przeznaczenia gruntów leśnych położonych na terenie Lasów Państwowych, (nadleśnictwo Staszów) na cele nierolnicze i nieleśne (zapis ten zawarto we wniosku o zmianę mpzp skierowanym do Gminy Łoniów).

W ww. pismach skierowanych do gmin poinformowano, że cały teren przyległy do wyrobiska zostanie poddany rekultywacji. Zgodnie z decyzją Starosty Sandomierskiego dla wyrobiska wyznaczono wodny kierunek rekultywacji o charakterze rekreacyjnym, natomiast dla części zwałowiska wewnętrznego i obrzeży kierunek zadrzewieniowo – łąkowy. Rekultywacja tych terenów wykonana zostanie na podstawie projektów rekultywacji.

Podano również, że „*tereny otaczające wyrobisko poeksploatacyjne Piaseczno, chronione będą przed podtopieniami za pomocą systemu rowów odwadniających sieci podstawowej i drenami szczegółowej sieci melioracyjnej, oraz kanalizacją wybudowaną na terenach zabudowanych, skutkiem, czego obszary zagrożone podtopieniem praktycznie nie ujawnią się*”.

W odpowiedzi Gmina Łoniów poinformowała, że wnioskowane zmiany zostaną wprowadzone po podjęciu przez Radę Gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzenia mpzp w zakresie terenów po byłej Kopalni Siarki Piaseczno, a o terminie przystąpienia do sporządzenia tego planu Kopalnia zostanie poinformowana. Pismem z dnia 18 czerwca 2009 r. Kopalnia wystąpiła do Gminy Łoniów z wnioskiem o zmianę mpzp informując, że w związku z zakończeniem prac rekultywacyjnych pełnej izolacji skarp serii chemicznej w wyrobisku oraz rozpoczęciem budowy drogi opaskowej wokół zbiornika wodnego Piaseczno, powstaje konieczność pilnego rozpoczęcia procedury uzgadniającej wprowadzenie korekt i opracowanie ostatecznych wersji zmiany mpzp.

W odpowiedzi na ww. pismo, Gmina Łoniów pismem z dnia 23 lipca 2009 r. zwróciła się do Kopalni z zapytaniem, w jakiej wysokości może partycypować w kosztach przy sporządzaniu zmiany mpzp. Kopalnia nie odpowiedziała na pytanie Gminy Łoniów w sprawie jej udziału w finansowaniu wnioskowanych zmian.

(Dowód:akta kontroli strona: 500-513,1189)

Wyjaśniając przyczyny braku odpowiedzi Kopalni na zapytanie Gminy Łoniów w sprawie udziału w finansowaniu zmiany mpzp Pan Damian Andrzej Bogdański likwidator Kopalni podał, że: *nie sposób jednoznacznie stwierdzić, dlaczego Kopalnia Siarki Machów S.A. nie udzieliła odpowiedzi na pismo Gminy Łoniów. Prawdopodobnie wynikało to z faktu, iż Kopalnia nie posiadała środków finansowych, które mogłaby przeznaczyć na finansowanie zmian MPZP.*

(Dowód:akta kontroli strona:499)

4. Wybór sposobu (koncepcji) rekultywacji i jego ocena.

Opinia AGH zawiera stwierdzenie: *budowa docelowego systemu melioracyjnego przy napełnieniu zbiornika do rzędnej +146 m n.p.m. jest najlepszym rozwiązaniem*

w zakresie regulacji stosunków wodno-gruntowych na terenach znajdujących się w zasięgu depresyjnego oddziaływania likwidowanego wyrobiska w Piasecznie. Natomiast wariant polegający na tymczasowym napełnieniu zbiornika do wysokości 138 m n.p.m., należy traktować, jako dopuszczalny, lecz jednocześnie przejściowy. Stan napełnienia zbiornika "Piaseczno" do poziomu 138 m n.p.m. winien być utrzymywany (dzięki pracy przebudowanego stanowiska pompowego) do czasu wybudowania docelowego systemu melioracyjnego na terenach zagrożonych podtopieniami. Rozwiązanie takie umożliwi doraźne wykorzystanie drenującej funkcji częściowo napełnionego zbiornika "Piaseczno" do utrzymania wód podziemnych na terenach przyległych do wyrobiska na poziomie zbliżonym do obecnego. Umożliwi to użytkowanie terenów, znajdujących się w zasięgu depresyjnego oddziaływania odwodnienia, zgodnie z dotychczasowym przeznaczeniem. Zbiornik Piaseczno, jako zbiornik rekreacyjny, wobec bliskiego sąsiedztwa zbiornika Machów nie będzie zbiornikiem atrakcyjnym dla uprawiania sportów wodnych ze względu choćby na złą jakość wody.

(Dowód: akta kontroli strona: 24-88)

5. Technologia realizacji prac rekultywacyjnych i jej przystosowanie do istniejących uwarunkowań środowiskowych.

W Programie określono, że izolacja skarp serii chemicznej polegać będzie na ich przykryciu masami ziemnymi (iłami) pozyskanymi z profilowania skarp nadwodnych³². Przemieszczone przy użyciu sprzętu spycharkowego masy ziemne miały ulec spulchnieniu, nawodnieniu oraz spętnięciu, pokrywając odsłonięte warstwy serii chemicznej tworząc ich izolację od wód zbiornika³³.

W opisie wykonania izolacji skarpy zachodniej podano, że od strony zachodniej w wyrobisku Piaseczno zlokalizowany jest zwał wewnętrzny, zbudowany z piasków i żwirów oraz ilów krakowieckich i utworów warstw pektenowych. Według przeprowadzonych w 1997r. badań uzupełniających około 50% objętości zwału stanowią piaski i żwiry zlokalizowane głównie w jego części zachodniej, nie przylegające do obecnego wyrobiska. Od strony wyrobiska zezwałowane są głównie utwory ilaste, które tworzą rozpełnioną skarpe o wysokości około 15 ÷ 20 m i generalnym kącie nachylenia 5° ÷ 6°. Prace ziemne planowane do wykonania na zboczu zwałowiska wewnętrznego przewidywały jedynie złagodzenie kąta nachylenia skarpy poniżej 18°.

W opisie wykonania izolacji skarpy południowej wskazano, że wg *Projektu technicznego prac zabezpieczających i rekultywacji wyrobiska byłej Kopalni Siarki "Piaseczno" Etap I – uporządkowanie, profilowanie skarp wyrobiska i izolacja wychodni serii chemicznej* skarpa południowa miała być izolowana na długości około 1 500 m. Ilość ilów planowana do przemieszczenia w tym rejonie oszacowana była na poziomie około 106 000 m³. W związku z wyborem V wariantu z *Ekspertyzy dotyczącej możliwych sposobów ograniczenia dopływu wód neogeńskich do zbiornika w likwidowanym wyrobisku Kopalni Siarki "Piaseczno" Etap II*, tj. pełnej izolacji serii chemicznej, w aneksie nr 2 uległ zwiększeniu zakres i ilość przemieszczanych ilów. Dodatkowa ilość ilów krakowieckich konieczna do przemieszczenia wynosić miała około 201 000 m³ (co daje łącznie 307 000 m³), z czego 20% do przemieszczenia transportem samochodowym. Wykorzystane

³² Iły krakowieckie powinny być dobrej jakości bez utworów czwartorzędowych. Warstwa izolacyjno-łowa przykrywająca wychodnie serii chemicznej generalnie wynosić miała ~ 4,0 m. Przemieszczone masy ziemne pozyskiwane w trakcie wykonywanych prac ziemnych formować będą warstwę do rzędnej około +123 m n.p.m. Z uwagi na istotne różnice w budowie skarp nadkładowych i skarp serii chemicznej dla poszczególnych rejonów wyrobiska, wykonanie izolacji należy rozpatrywać indywidualnie dla każdej skarpy – skarpy północna, wschodnia, południowa i zachodnia.

³³ Izolację serii chemicznej prowadzono w oparciu o Projekt techniczny prac zabezpieczających i rekultywacji wyrobiska byłej Kopalni Siarki Piaseczno Etap I – uporządkowanie, profilowanie skarp wyrobiska i izolacja wychodni serii chemicznej opracowany w grudniu 2005r. oraz aneks nr 2 do w/w projektu z września 2007r.

miały być też utwory przepuszczalne wykształcone w postaci piasków i żwirów (około 23 000 m³), z czego około 50% do przemieszczenia takim transportem.

W opinii AGH podano, że *W ramach prowadzonych prac rekultywacyjnych skarpy nawodne i podwodne uległy znacznemu przeobrażeniu. Utwory rodzime, a także zwałowe zalegające w obrębie zwałowiska wewnętrznego, zostały przesunięte w ramach niwelacji brzegów przyszłego zbiornika. Masy ziemne zostały wykorzystane do złagodzenia nachyleń skarp i zboczy. Przemieszane utwory nasypowe stanowią także przypory ograniczające napływ wód podziemnych do zbiornika Piaseczno. Potwierdzają to badania i pomiary hydrogeologiczne prowadzone w ramach monitoringu hydrogeologicznego.*

*Wyniki obliczeń warunków stateczności przedstawione w Dokumentacji technicznej odwodnienia... wskazują, że odwodnienie skarp przyczyni się do poprawy wskaźnika stateczności zboczy od kilku do kilkunastu procent. Przyrost wskaźnika stateczności o kilka procent dotyczy skarp, na których pojawiły się symptomy utraty stateczności. Działania polegające na poprawie warunków stateczności poprzez odwodnienie skarp należy uznać za słuszne. Należy zauważyć, że poprawa warunków stateczności o kilka procent nie upoważnia do prowadzenie prac technicznych, przy wykorzystaniu ciężkiego sprzętu gdyż nie gwarantuje bezpieczeństwa pracy obsługi. Przyczyną tego stanu rzeczy są zaszłości wynikające z opóźnień powstałych w wyniku braku możliwości finansowania rekultywacji wyrobiska Piaseczno w latach 1997-2005 w ramach opracowanego programu pełnej, skojarzonej rekultywacji obu posiarkowych odkrywkowych wyrobisk górniczych, tj. wypłyenia wyrobisk i tym samym podparcia zboczy. Brak izolacji dna oraz wypłyenia wyrobiska odkrywkowego oraz utworzenie się zbiornika wodnego spowodowało wymuszenie prac niejako zastępczych o charakterze raczej naprawczym niż pełnym. Wykonana izolacja dna przez zepchnięcie urobku gruntowego spycharkami do wody z całą pewnością ograniczyła ilości napływających wód, jednakże, jak wskazują wyniki analiz, nie doprowadziła do pełnej izolacji dna. **Ilość wód dopływających do wyrobiska Piaseczno jest obecnie większa niż przed likwidacją odwodnienia w Machowie.***

*Ilość materiału zepchniętego do wody (ok. 360 tys. m³) jest bardzo mała w porównaniu z ilością nadkładu zdeponowanego na dnie wyrobiska Machów. **Ocenia się, że ilość przetransportowanego nadkładu wystarczyła na pokrycie dna warstwą o grubości 4 m. Zdeponowany materiał to mieszanina skał zalegających w nadkładzie, w tym utwory przepuszczalne. Dla porównania w wyrobisku Machów warstwa izolacyjna ma miąższość 25 m i utworzona jest z utworów nieprzepuszczalnych (warstwa ilowa).***

Po zakończeniu wykonania izolacji serii chemicznej (2009 r.) rozpoczęto profilowanie skarp do kątów zapewniających ich stateczność w warunkach zalania wodą. We wrześniu 2009 r. wyłączone zostało odwodnienie wyrobiska (przy stanie lustra wody +122,95 m n.p.m.), co zapoczątkowało proces samoczynnego napełniania zbiornika, wodami z naturalnych dopływów. Według Analizy zmian środowiskowych w rejonie likwidowanych wyrobisk "Machów" i "Piaseczno" samoczynny proces napełniania może trwać do osiągnięcia poziomu lustra wody +138 m n.p.m. z możliwością dopełnienia do poziomu +139 m n.p.m. Poziom ten nie stwarzał zagrożenia dla terenów przyległych i pozwalał na wyłączenie kosztownego odwodnienia trzeciorzędowego w wyrobisku "Machów" i nie powodował zagrożenia, dla jakości wód w zbiorniku "Machów" i "Piaseczno".

W dniu 11 maja 2011 r. podczas prac rekultywacyjnych związanych z profilowaniem skarpy zachodniej miała miejsce katastrofa polegająca na niekontrolowanym osunięciu się mas ziemnych do wyrobiska. W następstwie katastrofy wstrzymano wszystkie prace na skarpie zachodniej. Prowadzono jedynie obserwacje skarpy oraz prace badawcze. Zlecono opracowanie niezbędnych dokumentacji zezwalających

na bezpieczne kontynuowanie robót rekultywacyjnych wyrobiska byłej kopalni Siarki "Piaseczno" w związku z zaistniałymi deformacjami skarp formowanego zbiornika wodnego. W 2014 roku wznowiono prace związane z zabezpieczeniem skarpy zachodniej. Po wykonaniu stabilizacji skarpy zachodniej za pomocą technologii mikro wybuchów w sekcji nr 2 i wykonaniu badań określających stateczność zbocza wznowiono prace związane z kształtowaniem powierzchni abrazyjnej zbocza zachodniego oraz wypełnienie niszy osuwiskowej za pomocą hydrotransportu. Prace związane z profilowaniem zboczy zostały zakończone, natomiast prace związane z umocnieniem skarp nie zostały zrealizowane ze względu na występujące zagrożenie osuwiskowe w narożniku południowo-zachodnim wyrobiska. W celu wyeliminowania samoczynnego formowania półki abrazyjnej o niekontrolowanym kształcie i zasięgu, na linii projektowanego poziomu lustra wody skarpy poziomego czwartorzędowego zostały zaprojektowane, aby półka abrazyjna wykonana była w materiale nienaruszonym.

Kształtowanie skarp czwartorzędowych rozpoczęto w II półroczu 2009 r. na podstawie projektu opracowanego w 2005 roku. W projekcie tym kąty nachylenia skarp nadwodnych i podwodnych przyjęto według ekspertyzy AGH z Krakowa z 2000 r. i tak:

- skarpa północna, wschodnia i południowa – część podwodna 25° , część nadwodna 30° (jedynie w rejonie rynn erozyjnej 18° - przekroje 32-34 i 46-55),
- skarpa zachodnia – część podwodna i nadwodna 18° .

Wykonanie spycharkami gąsienicowymi skarpy o takich kątach nachylenia, w zdekonsolidowanych gruntach piaszczystych, napotkało na duże utrudnienia, co w konsekwencji wymusiło ich złagodzenie do kąta około 15° .

Istniejący rów technologiczny na zboczu północnym i wschodnim (wykonany w stopie skarpy czwartorzędowej) przed profilowaniem skarpy wymagał ponownego zasypania masami ziemnymi pozyskanymi z poziomu około +137 m n.p.m.

Złagodzeniu uległa również górna część skarpy nadwodnej do kąta około $12^\circ - 15^\circ$. Zmniejszenie kątów nachylenia skarpy czwartorzędowej spowodowało przesunięcie górnej krawędzi skarpy oraz płaszczyzny abrazyjnej od kilku do kilkunastu metrów poza istniejący obrys wyrobiska. W rejonie przekrojów 16, 17 i 40, z uwagi na bliskość granicy własności działek prywatnych, ograniczono do minimum zasięg płaszczyzny abrazyjnej. Planowano, że do ukształtowania linii brzegowej wraz z odpowiednią półką abrazyjną w warstwach nienaruszonych czwartorzędowych, przemieszczone zostanie około 360 tys. m^3 mas ziemnych. Masy te przemieszczone w dolne rejony profilowanych skarp miały stanowić dodatkowe ich podparcie poprawiając jednocześnie ich stateczność. Poprawna izolacja dna zbiornika powinna odbyć się w warunkach lądowych, czyli przy obniżonym zwierciadle wody – podobnie jak w zbiorniku Machów. Spiętrzenie wody po zaprzestaniu prac górniczych do rzędnej 122 m n.p.m. uniemożliwiło przeprowadzenie tego typu prac. Zatem przyjęta metoda to wynik konieczności prowadzenia prac w warunkach ograniczonych co oznacza, że przyjęte rozwiązanie było najlepszym z możliwych.

(dowód: akta kontroli strona: CD nr I, 24-88)

W wyniku osunięcia się gruntu na terenie wyrobiska Piaseczno w dniu 11 maja 2011 r. (zerwa osuwiskowa, południowo zachodnia) część obejmujące obszar około 7 ha, masami ziemi został przysypany jeden z operatorów spycharki. Poszukującym nie udało się odnaleźć zaginionego operatora, jak też i spycharki przez niego obsługiwanej oraz drugiej spycharki obsługiwanej przez innego operatora. O zdarzeniu zawiadomiono policję, a Prokuratura Rejonowa w Sandomierzu wszczęła śledztwo w sprawie dotyczącej niedopełnienia obowiązków przez osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i higienę pracy oraz narażenie pracowników

wykonywających prace przy budowie zbiornika wodnego w Piasecznie, na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Prezes Zarządu Kopalni zarządzeniem z dnia 11 maja 2011 r. - nr 11/11 powołał, Komisję do zbadania okoliczności zdarzenia, która na w dniu 25 stycznia 2012 r. podjęła decyzję o zaprzestaniu prowadzenia akcji poszukiwawczej w miejscu zdarzenia (katastrofy). Decyzję podjęto w oparciu o wnioski wynikające z opinii Grupy Specjalnej Pletwonurków Rzeczypospolitej Polskiej z 10 listopada 2011 r., dokumentacji opracowanej przez Państwowy Instytut Geologiczny w listopadzie 2011 r.³⁴ oraz postanowienia Prokuratury Rejonowej w Sandomierzu, z dnia 13 grudnia 2011 r. o umorzeniu śledztwa w sprawie dotyczącej niedopełnienia obowiązków przez osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i higienę pracy³⁵.

Według opinii specjalistycznej AGH z listopada 2016 r., wyniki monitoringu hydrogeologicznego wskazują, że:

- na skutek wyłączenia bariery odwadniającej w zlikwidowanej kopalni Machów doszło do wzmożonego napływu wód neogeńskich do wyrobiska Piaseczno,
- pompowanie wody w wyrobisku Piaseczno powoduje powstanie leja depresji w jego otoczeniu, a różnice poziomów zwierciadła wody pomiędzy zbiornikiem a poszczególnymi piezometrami wynoszą, w granicach, od 2,5 do 5 m,
- podniesienie się zwierciadła wody w górotworze, a także zawodnienie utworów czwartorzędowych mogło spowodować zmianę układu ciśnień w otoczeniu zbiornika, co mogło być jedną z wielu przyczyn powstania osuwisk oraz przemieszczeń zaobserwowanych w skarpach nadwodnych,
- największe różnice występują w rejonie zbiornika na zwałowisku wewnętrznym (zbiornik tzw. betoniarni), gdzie różnica rzędnych zwierciadła wody osiąga nawet 8 m na odcinku ok. 500 m (gradient średni 1,6%). W rejonie tym w 2011 roku wystąpiło katastrofalne osuwisko.

(Dowód: akta kontroli str. 514-520, 24-88)

6. Skutki związane z zakończeniem lub przerwaniem prac na ich obecnym etapie.

W opracowaniu Fundacji Nauka i Tradycje Górnicze Wydział Górnictwa i Geoinżynierii AGH³⁶ z 2001 r. podano, iż: *wyniki analiz hydrologicznych, a także prognostycznych obliczeń symulacyjnych wskazują, że optymalnym końcowym poziomem spiętrzenia wody w zbiorniku Piaseczno jest poziom +146 m npm³⁷. Zabezpieczenie tych terenów przed podtopieniem wymagać będzie prowadzenia drenażu i zrzutu nadmiaru wód. Wskazano dwa rozwiązania problemu:*

-- utrzymanie obniżonego zwierciadła wody w wyrobisku Piaseczno (dzięki czemu mogłoby ono pełnić rolę drenującą wobec czwartorzędowego piętra wodonośnego),

³⁴ Wykonywanie prac i badań w celu określenia sposobu kontynuowania robót rekultywacyjnych wyrobiska byłej Kopalni Siarki Piaseczno w związku z zaistniałymi deformacjami skarp tworzonego zbiornika wodnego”.

³⁵ Z uzasadnieniem, iż „sytuację tą określić należy, jako zdarzenie losowe, nieprzewidywalne i niezależne od działania bądź zachowania jakichkolwiek osób”. Podstawą cytowanego postanowienia były m.in. wyniki kontroli wszczętej w Kopalni przez Państwową Inspekcję Pracy Inspektora Pracy Okręgowego Inspektoratu Pracy w Kielcach, a także wyniki analiz przeprowadzonych przez konsorcjum powołane przez Kopalnię w składzie – pracownicy Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego oraz PUP „SIGMA BP” Sp. z o.o.

³⁶ „Ocena stanu zaawansowania prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych na terenach zdegradowanych wydobywaniem i przetwórstwem rudy siarkowej w rejonach: tarnobrzeskim, staszowskim i lubaczowskim prowadzonym przez PRTG „Jeziórko”, Kopalnię Siarki machów, KiZPS „Siarkopol” Kopalnie Siarki „Grzybów”, Sulphur” sp z o.o. w likwidacji” z 2001 r. Fundacja Nauka i Tradycje Górnicze Wydział Górnictwa i Geoinżynierii Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

³⁷ Wskazano, że: *W takich warunkach możliwe będzie grawitacyjne odprowadzanie nadmiaru wód ze zbiornika kanałem ulgi do rzeki Wisły. Niestety ustanie wówczas drenujące oddziaływanie O/Piaseczno na tereny sąsiadujące. Spowoduje to powstanie zagrożenia podtopieniami i lokalnymi zalewiskami. Najbardziej narażony na podtopienia jest obszar około 16,5 km² położony w większości na północ od O/Piaseczno, znajdujący się poza zwałowiskami, od miejscowości Piaseczno (na zachodzie), pomiędzy Koprzywnicą i Krzczynem (na północy) aż do Łukowca i Ciszycy na północnym wschodzie. Tereny te pierwotnie, przed rozpoczęciem odwodnienia tego terenu w związku z działalnością górnictw, były podmokłymi. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat działalności kopalni teren ten został zagospodarowany, powstały m. innymi sady, pola uprawne oraz zabudowania. Brak sieci melioracyjnej i zaprzestanie odbioru nadmiaru wód, w sposób wymuszony bądź grawitacyjny ze zbiornika Piaseczno spowodowałby w przyszłości podniesienie się zwierciadła wody w zbiorniku do rzędnej +147,9 m npm. Tak wysokie położenie zwierciadła wód w czwartorzędowym piętrze wodonośnym oznaczałoby podtopienie i zalanie części powierzchni terenu.*

natomiast wadą byłoby ponoszenie kosztów pompowania wody, co wymusiłoby ascezyjny³⁸ napływ wód trzeciorzędowych i pogorszenie jakości wody, -- wykonanie sieci drenażowo-melioracyjnej na powierzchni około 40 km² w rejonie zagrożonym wystąpieniem podtopień oraz utrzymaniu poziomu piętrzenia w zbiorniku +146 m n.p.m i grawitacyjnym odprowadzaniem nadmiaru wód do Wisły. Dopływ wód do sieci rowów odwadniających, stanowiący podstawowy system melioracyjny wynosiłby wówczas około 7 500 m³/d³⁹.

W opracowaniu pn. „Likwidacja Kopalni Siarki Piaseczno”- analiza studium hydrologicznego, przedstawiono m. innymi koncepcję nowego sposobu likwidacji wyrobiska, który przewidywał dwie koncepcje wykonania systemu melioracyjno-drenażowego, kompleksową lub podstawową. Wybór koncepcji sprowadzał się do dyskusji o finansowaniu inwestycji.

W ocenie stanu zawawansowania prac, z września 2004r. napisano, iż w pierwszej kolejności należy odbudować sieć melioracyjną oraz zaprojektować i wykonać meliorację w rejonach gdzie stwierdzono wystąpienie podmakalności powierzchni terenu w warunkach naturalnych, tzn. jeszcze przed rozpoczęciem budowy kopalni, a także w rejonach osiedli położonych na terenach zagrożonych podtopieniami.

Program zakładał, że odbudowa pierwotnych stosunków wodnych w rejonie Piaseczna bez wykonania systemu odwodnieniowego, na znacznym obszarze (około 11,3 km²) mogła powodować podtopienia. Zagrożenia podtopieniem terenów w otoczeniu wyrobiska pogórniczego Piaseczno można uniknąć wykonując projektowany system odwodnieniowy⁴⁰. Budowa systemów ochronnych miała być powiązana z odbudową stosunków wodnych po wyłączeniu odwadniania likwidowanych wyrobisk Machów i Piaseczno.

W informacji Starostwa Powiatowego w Sandomierzu z dnia 4 października 2016 r. podano, że na terenie oddziaływania leja depresyjnego wyrobiska Piaseczno, Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach posiada w użytkowaniu 68 działek o łącznej powierzchni 52,6367 ha, przez które przebiegają rowy melioracyjne, których utrzymanie należy do zainteresowanych właścicieli gruntów przyległych.

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni, w odpowiedzi na pytanie: czy Kopalnia dysponowała wiedzą na temat urządzeń melioracyjnych istniejących na terenie oddziaływania leja depresji od wyrobiska Piaseczno wyjaśnił, że: *Kopalnia realizując zadania likwidacyjno-rekultywacyjne określone w Programie posiada wiedzę o istniejących urządzeniach melioracyjnych, zlokalizowanych na obszarze leja depresji mogących mieć znaczenie w odprowadzaniu wód nadmiarowych z wyrobiska Piaseczno przy poziomie zwierciadła wody 146 m n.p.m.*

W informacji z dnia 27 lipca 2016 r. Nadleśnictwa Staszów, dotyczącej wpływu wyrobiska pokopalnianego Piaseczno na sąsiadujące z nim uprawy leśne podano m.in., że obserwuje się lokalny wpływ wód powierzchniowych i podziemnych na wzrost upraw i drzewostanów kompleksu leśnego Piaseczno, przypuszcza się, że

³⁸ Źródło, do którego woda pod wpływem ciśnienia hydrostatycznego podnosi się w pęknięciach skalnych (porach lub szczelinach) w końcowym odcinku do góry i wypływa na powierzchnię terenu. Jeżeli woda pochodzi z dużej głębokości, źródło ma reżim stały, niezależny od opadów atmosferycznych.

³⁹ Zaznaczono przy tym, że Projektowany zbiornik wodny i całkowite wyłączenie odwodnienia spowoduje odtworzenie się zwierciadła wód. Zakładając powrót do poziomu pierwotnego, zmiany stosunków wodnych skutkować będą podniesieniem się zwierciadła wody i w stosunku do aktualnego stanu, podtopieniem części terenu. Należy zaznaczyć, że stosunki wodne gleb w rejonie odkrywkowej piaseczyńskiej cechują się dużą wrażliwością na zmianę położenia zwierciadła wód. Podniesienie się czy obniżenie zwierciadła o około 0,5 m skutkować będzie wystąpieniem zalewiska wodno gruntowego lub poprawnymi stosunkami dla łąk.

⁴⁰ Jego skuteczność została oceniona na podstawie badań symulacyjnych, z których wynika, że projektowane pięć tras rowów głównych wraz z systemem rowów i drenów sieci szczegółowej zapewni wystarczające obniżenie zwierciadła wody. Na podstawie prognoz hydrotechnicznej i hydrogeologicznych oszacowano, że należy odwodnić obszary w zasięgu obecnego leja depresyjnego, obejmujące uprawy rolne i sady na zlewniach o powierzchni całkowitej 5 170 ha, w tym 3 672 ha terenów przewidzianych do odwodnienia.

powodem miejscowo niekorzystnych warunków wilgotnościowych może być działalność górnicza Kopalni, wahania poziomu wód mają wpływ na choroby drzew, odporność starszych drzewostanów, wzrost i przyrost młodego pokolenia lasu. Ponadto poinformowano, że w związku z katastrofą osuwiskową z 2011 r., objęty szkodą obszar o łącznej powierzchni 1,55 ha został wyłączony z produkcji leśnej.

W protokołach z weryfikacji aneksów nr 3 i 4 do Programu oraz rocznych planów likwidacji i aneksów do tych planów, przygotowywanych przez Kopalnię, wskazywano zagrożenia związane z wyłączeniem systemu odwadniania i dopełnieniem zbiornika Piaseczno do planowanego poziomu +146 m n.p.m., bez uprzedniego wykonania systemu melioracyjno-drenażowego zabezpieczającego tereny przyległe do wyrobiska.

W opinii specjalistycznej AGH podano:

Z analizy danych wynika, że wyraźne podniesienie się zwierciadła wody w poszczególnych piezometrach rozpoczęło się w 2010 roku. Przyrost słupa wody poprzedził wystąpienie osuwiska w 2011 roku. Następnie przyrosty rzędnych były stosunkowo niewielkie. Podniesienie się zwierciadła wody zauważalne jest także po wykonaniu zagęszczania gruntów w technologii mikro strzelania, tj. od maja 2014 roku. Ponowne znaczne przyrosty rzędnych odnotowano na wiosnę 2015 roku.

Można przypuszczać, że na skutek wystąpienia osuwiska nastąpiło udroźnienie dróg przepływu wody podziemnej, co wpłynęło na wygaszenie przyrostów ciśnienia. Zagęszczanie utworów budujących zbocza przyczyniło się do pogorszenia parametrów filtracyjnych, co jest skutkiem oczekiwanej konsolidacji gruntów.

(Dowód: akta kontroli strona: 521-548,24-88, 1177, 1191-1217, CD IV)

7. Wpływ składowiska wewnętrznego piasków szklarskich na realizację rekultywacji wyrobiska Piaseczno.

Składowisko wewnętrzne piasków szklarskich zlokalizowane jest w południowo-zachodniej części wyrobiska Piaseczno, na działce nr 84/29 o powierzchni 56 ha. Składowisko jest częścią wyrobiska Piaseczno i pozostaje w wieczystym użytkowaniu PILKINGTON POLSKA Sp. z o.o. z siedzibą w Sandomierzu. Na terenie składowiska wewnętrznego, na wysokości +148 m. n.p.m., tj. 9 m powyżej lustra wody zbiornika Piaseczno, zlokalizowany jest sztuczny zbiornik wodny o pow. około 6 ha. Teren składowiska wewnętrznego nigdy nie był poddany rekultywacji. Decyzją Starosty Sandomierskiego wyznaczono wodny kierunek rekultywacji o charakterze rekreacyjnym obejmującej tereny Kopalni, tereny przyległe do wyrobiska Piaseczno Gmin Łoniów i Koprzywnica oraz Lasów Państwowych.

W 2006 r. Kopalnia kupiła od PILKINGTON Polska Sp. z o.o. prawo wieczystego użytkowania obszaru o pow. około 2 ha, przeznaczonego pod budowę drogi opaskowej wokół wyrobiska Piaseczno koniecznej do realizacji Programu oraz prawo wieczystego użytkowania działki nr 84/41 o pow. 9,07 ha za kwotę 22 680 zł. Działka 84/41 przylegała bezpośrednio do zbiornika Piaseczno i została objęta katastrofą z dnia 11 maja 2011 r. Zakup prawa użytkowania wieczystego ww. działki był uzasadniony z uwagi na konieczność realizacji dalszych prac rekultywacyjnych wyrobiska Piaseczno i usuwanie skutków katastrofy.

(Dowód: akta kontroli strona: 549-562)

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni, w odpowiedzi na pytanie, dlaczego Kopalnia nie prowadziła prac rekultywacyjnych na całym obszarze pokopalnianego wyrobiska Piaseczno, tj. na terenie działek, które historycznie były jego częścią (część zwałowiska wewnętrznego), na której zlokalizowane jest składowisko wewnętrzne piasków szklarskich z oczkiem wodnym o pow. ok. 6 ha, podał m.in., że zgodnie z założeniami decyzji nr 5 Ministra Skarbu Państwa, Kopalnia prowadziła rekultywację jedynie na gruntach własnych, dla których zostały

opracowane dokumentacje techniczne rekultywacji. Generalnie działalność Kopalni ograniczała się do gruntów własnych za wyjątkiem przypadków, gdzie działania rekultywacyjne wymagały przeprowadzenia prac na gruntach obcych. Istniejące składowisko wewnętrzne piasków szklarskich z oczkiem wodnym o pow. ok. 6 ha za wyjątkiem rekultywacji niszy osuwiskowej nigdy nie było przedmiotem opracowań projektowych, jako działanie niezbędne do uzyskania rekreacyjnej funkcji zbiornika wodnego Piaseczno.

W odpowiedzi na pytanie: czy wobec braku obowiązku rekultywacji działki składowiska wewnętrznego o pow. 56 ha, jest możliwa realizacja Programu, a tym samym osiągnięcia efektu rzeczowego i ekologicznego określonego ww. Programem, wyjaśnił, że: *wobec braku obowiązku rekultywacji działki składowiska wewnętrznego o pow. 56 ha, przy realizacji zatwierdzonego Programu nie ujmującego swym zasięgiem ww. działkę – efekt rzeczowy likwidacji i rekultywacji wyrobiska byłej kopalni siarki „Piaseczno” zostanie osiągnięty. Przedmiotowa działka jest poza granicą zbiornika wodnego i ukształtowanej powierzchni abrazyjnej i w niczym nie przeszkadza w jego rekreacyjnej funkcji.*

(Dowód: akta kontroli strona: 498, 563-567)

Ogłędziny wyrobiska Piaseczno, przeprowadzone w dniu 28 września 2016 r. wykazały, że od strony składowiska wewnętrznego i zlokalizowanego powyżej sztucznego zbiornika wody, znajdował się wylot drenu poziomego, z którego wypływała woda, obok drenu miały miejsce wysięki wody ze skarpy (poza wylotem drenu). W rejonie byłej niszy osuwiskowej zaobserwowano grząski, zapadający się grunt w odległości około 5 m od lustra wody. Przy próbie wywierania nacisku na powierzchnię, zaobserwowano upłynianie się gruntu, a w konsekwencji zapadanie.

W notatce z kontroli uproszczonej przeprowadzonej przez NFOŚiGW w dniach 16-18 września 2015 r. zapisano, iż: *efekty i termin zakończenia rekultywacji są zagrożone. Ryzyko niedotrzymania terminu zakończenia rekultywacji stwarza osuwanie się skarpy południowo-zachodniej i silne zawodnienie niszy osuwiskowej.*

Odpowiedzi na pytanie dlaczego Kopalnia mając wiedzę na temat filtracji wody przez zwal i potencjalnego zagrożenia nie wystąpiła z wnioskiem o zmianę decyzji o kierunku rekultywacji wyrobiska Piaseczno udzielił Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni. Wyjaśnił, m.in. że opracowano dokumentację, dla zapewnienia bezpieczeństwa prac rekultywacyjno-likwidacyjnych, trwałej stateczności skarp i zboczy wyrobiska w trakcie i po zakończeniu prac rekultywacyjnych, przy zachowaniu planowanego rekreacyjnego zagospodarowania zbiornika. Podał również, że: *ww. dokumentacja potwierdziła, że istnieje możliwość zachowania rekreacyjnego charakteru zbiornika wodnego przy podjęciu proponowanych działań zabezpieczających. Mając powyższe na uwadze staraniem Kopalni było zachowanie planowanego sposobu zagospodarowania zbiornika wodnego, określonego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, a więc zmiana decyzji ustalającej kierunek rekultywacji wyrobiska Piaseczno nie była konieczna.*

W opinii AGH stwierdzono, że skład chemiczny wycieków wody ze skarp wyrobiska różni się w poszczególnych punktach pomiarowych⁴¹. Wody dopływające do

⁴¹ Badane wody stanowią mieszaninę połączonych w różnych proporcjach wód poziomu czwartorzędowego, trzeciorzędowego oraz wód infiltracyjnych pozostając pod silnym wpływem gruntów zwalowych. Obok zmienności składu chemicznego obserwuje się występowanie różnic termicznych. Wody płytkiego krążenia, zasilane w przeważającej mierze wodami z poziomu czwartorzędowego i infiltracyjnymi cechowały się temperaturami rzędu 5 - 60C, podczas gdy pozostałe osiągały temperatury z przedziału 9 - 100C. Mineralizacja wód kształtuje się w zakresie od 1059,2 mg/dm³ do 2618,1 mg/dm³. Przy bardzo zmiennym zakresie odczynu pH, od wód kwaśnych o odczynie 4,56, po lekko zasadowe 7,23, dominują wartości z przedziału 6 - 7. Wody należą do wód bardzo twardych, o twardości ogólnej z zakresu 576,4 - 1300,0 mgCaCO₃/dm³. Wśród kationów dominują jony wapnia, przy wysokiej zawartości sodu i magnezu. Pośród anionów przeważają siarczany, w zakresie oznaczeń rzędu 750 - 1050 mg/dm³. Mniejsze stężenia obserwowane są w północnej części wyrobiska. Przy względnie wysokich stężeniach chlorków na poziomie 180 - 320 mg/dm³, nie wykryto obecności azotanów. Odnotowano natomiast bardzo zmienne stężenia żelaza od pojedynczych mg/dm³, po 185,2 mg/dm³, a także manganu w przedziale zmienności 1,67 - 23,75 mg/dm³.

wyrobiska Piaseczno ograniczają funkcje rekreacyjne zbiornika końcowego. Jakość wody nie stwarza szerokiego spektrum zastosowań dla potrzeb rekreacji, niektóre funkcje (np. nurkowanie) mogą być wykluczone.

W informacji pokontrolnej NFOŚiGW, z dnia 21 października 2016 r. wskazano zagrożenie nieukończenia prac w wyrobisku Piaseczno, wynikające z braku pewności/możliwości oceny w chwili obecnej, tj. czy:

- 1) zastosowana metoda odwodnienia drenażowego południowej części skarpy zachodniej w związku z występującymi osuwami doprowadzi do stabilizacji w stopniu wystarczającym do umocnienia linii brzegowej i czy roboty te zostaną zakończone w terminie umowy dotacji,
- 2) wystąpi konieczność stosowania mikrowybuchów dla stabilizacji sekcji nr 1 skarpy zachodniej.

Stwierdzono również, że do czasu zakończenia prac w wyrobisku Piaseczno polegających na ustabilizowaniu skarpy zachodniej, umocnienia brzegu oraz zlikwidowania planowanych obiektów w obszarze Machów i Piaseczno, pełny efekt rzeczowy planowany w umowie dotacji nie zostanie osiągnięty. Ponadto wskazano, że do czasu zakończenia prac w wyrobisku Piaseczno, polegających na ustabilizowaniu skarpy zachodniej, pełny efekt ekologiczny planowany w umowie dotacji nie zostanie osiągnięty.

W opinii specjalistycznej AGH stwierdzono m.in., że: *Wyływ wody z ośrodka wodonośnego do zbiornika odbywa się przy względnie dużej prędkości filtracji. Gwałtowny wyływ wody może, zatem być przyczyną pojawienia się energii unoszenia, powodującej przemieszczanie urobku w strefie przyściennej, co w konsekwencji prowadzić może do powolnej erozji czaszy zbiornika. Efektem tego może być występowanie zjawisk sufozyjnych, także pod powierzchnią lustra wody. Warunki hydrogeologiczne w poszczególnych fragmentach zbocza są zmienne, dlatego procesy mogą występować tylko lokalnie w pewnych rejonach wyrobiska. Wyniki badań geofizycznych oraz monitoringu hydrogeologicznego wskazują, że zasilanie zbiornika odbywa się z utworów neogeńskich, tj. z poziomu naporowego⁴². Dopyływ wód, znajdujących się pod dużym ciśnieniem, do wyrobiska odkrywkowego jest zjawiskiem niepożądanym. Może on prowadzić do:*

- *podniesienia się zwierciadła wody w utworach rodzimych,*
- *powstania siły parcia hydrostatycznego działającego na utwory zwałowe,*
- *nasycenia gruntu wodą oraz procesu jego upłynnienia,*
- *powolnego pęczania utworów budujących zbocza, a także,*
- *przenikania wody przez skarpy nasypowe.*

Powolne przemieszczanie cząstek skalnych, przez wypływającą wodę ze skarp, powoduje zmiany profilu zbocza. Są to zamiany o charakterze erozyjnym. Konsekwencją tego może być lokalne zachwianie warunków stateczności zbocza. Wraz z nasilaniem się w/w procesów zmieniać się mogą warunki geotechniczne, a zbocze pierwotnie stateczne, może z czasem przejść w stan równowagi granicznej, by pod wpływem dodatkowego, zewnętrznego czynnika utracić stateczność. W dłuższej perspektywie czasowej, gdy utrzymywane będzie pompowanie wody ze zbiornika, należy spodziewać się przeprofilowania zbocza wyrobiska. Stanowi to zagrożenie dla otoczenia wyrobiska oraz użytkowników (brzegów) jeziora.

Wyniki badań geotechnicznych wskazują, że zasięg oddziaływania odwodnienia w obrębie utworów czwartorzędowych jest znaczny, jakkolwiek w niektórych partiach nadkładu przyrost ciśnienia w otoczeniu zbiornika jest spowodowany dopyływem

⁴² Świadczy to z jednej strony - o skuteczności zastosowanej metody doszczelniania zbocza wyrobiska utworami pochodzącymi z niwelacji zbocza, z drugiej strony - o występowaniu znacznej siły naporu hydrostatycznego, oddziałującej na masy zwałowe.

z naporowego, neogeńskiego poziomu wodonośnego i zniszczeniem (usunięciem), w trakcie prac górniczych, naturalnie występujących warstw izolujących. Konkludując stwierdzić należy że gradient ciśnienia jest nienaturalnie duży, jego redukcja może odbyć się przez wydłużenie drogi filtracji lub zaprzestanie odwodnienia⁴³.

Pomiary hydrogeologiczne prowadzone w sieci piezometrycznej wokół wyrobiska wskazują na podobne ukształtowanie zwierciadła wód podziemnych w piętrze czwartorzędowym i trzeciorzędowym. Na szczególną uwagę zasługuje fakt zwiększonego gradientu hydraulicznego w obrębie zwałowiska wewnętrznego, tj. na zboczu zachodnim i południowo-zachodnim wyrobiska. Stosunkowo stromy lej depresji świadczy o pogorszonych parametrach hydrogeologicznych utworów budujących zbocza wyrobiska, co jest efektem nieselektywnego zwałowania utworów nadkładowych. Skutkiem tego jest zwiększony napór hydrauliczny na utwory zwałowe oraz przeformowanie kierunku strumienia wód podziemnych w obrębie wyrobiska⁴⁴.

Jest wysoce prawdopodobne, że wzrost ciśnienia w piętrze czwartorzędowym jest wynikiem **zaprzestania odwadniania poziomu trzeciorzędowego w rejonie Machowa**. Wraz z zatrzymaniem pompowania dokonano także spiętrzenia wody w obrębie wyrobiska Piaseczno. Efektem tego było zredukowanie ilości napływających wód do tego wyrobiska. Spodziewano się, bowiem wzrostu napływu wody w związku z odbudowywaniem się ciśnienia w trzeciorzędowym poziomie wodonośnym.

(Dowód: akta kontroli strona: 572-609, płyta cd nr II, 24-88)

8. Realizacja zamówień publicznych

W okresie objętym kontrolą Kopalnia udzieliła łącznie 81 zamówień w trybie przepisów ustawy - Prawo zamówień publicznych na łączną kwotę 39 771 996,52 zł. Kontrola prawidłowości postępowań w sprawie zamówienia publicznego - w świetle przepisów tej ustawy oraz realizacji i rozliczenia umów zawartych z wykonawcami - przeprowadzona na próbie pięciu zamówień o najwyższej wartości⁴⁵, w badanym zakresie nie wykazała nieprawidłowości.

(Dowód: akta kontroli strona: 610-643)

9. Nadzór nad procesem rekultywacji wyrobiska Piaseczno i jego efekty.

W latach 2010-2016 (I półrocze) w Kopalni przeprowadzono 50 kontroli zewnętrznych w tym:

- Państwowy Inspektor Pracy przeprowadził 6 kontroli
- Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska 7 kontroli,
- Państwowa Inspekcja Sanitarna 1 kontrolę,

⁴³ W pierwszym przypadku konieczne byłoby zeszkładowanie dodatkowych ilości mas skalnych pod powierzchnią lustra wody. Jedynymi masami skalnymi, które z merytorycznego punktu widzenia mogły być rozpatrywane, jako materiał zwałowy to piaski szklarskie zdeponowane na zwałowisku wewnętrznym. Kopalnia osiągnęła porozumienie z właścicielem terenu, na którym zlokalizowano złoż piasków szklarskich, dopiero w 2015 r. Znaczna część wspomnianych utworów skalnych została wykorzystana do hydro namywania. W drugim przypadku podobnie jak wcześniej omawiano zmniejszenie gradientu ciśnienia nastąpi po osiągnięciu warunków naturalnych, czyli wyłączeniu odwodnienia.

⁴⁴ W obrębie zwału w grudniu 2015 roku zwierciadło wód podziemnych kształtowało się na rzędnych: 143,16 m n.p.m. (piezometr Z-5) oraz 141,96 m n.p.m. (piezometr Z-6). Tymczasem w narożniku południowym wyrobiska zwierciadło wód podziemnych osiągnęło rzędą 143,35 m n.p.m. (piezometr 29Pa).

⁴⁵ Do analizy przyjęto pięć zamówień o najwyższej wartości, tj.: 1) zadanie pn. Wypełnienie piaskami niszy osuwiskowej w wyrobisku Piaseczno metodą hydromechaniczną na wartość 454.782,36 euro / 1.921.410,00 zł wraz z umową nr KOP/EL/56/2014 z dnia 23.09.2014 r.; 2) Wykonanie prac i badań w celu określenia sposobu kontynuowania robót rekultywacyjnych wyrobiska byłej Kopalni Siarki Piaseczno w związku z zaistniałymi deformacjami skarp tworzonego zbiornika wodnego na wartość 105.939,05euro / 406.700,00 zł, z umową nr KOP/50/TG/2011 z dnia 31.08.2011 r.; 3) Zabezpieczenie skarpy zachodniej w sekcji 2 wyrobiska Piaseczno poprzez poprawę parametrów geomechanicznych – zagęszczenie gruntów za pomocą mikro wybuchów na wartość 710.226,39 euro/ 2.854.826,00 zł, z umową nr KOP/21/2014 z dnia 14.02.2014 r.; 4) Dostawa oleju napędowego do Kopalni Siarki „Machów” S.A. w likwidacji w Tarnobrzegu w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2015 r. na wartość 130.190,59 euro / 550.042,00 zł, z umową nr KOP/68/14 z dnia 11.12.2014 r.; 5) Rekultywacja północnej części zbocza zachodniego wyrobiska Kopalni Siarki Piaseczno w miejscu procesów osuwiskowych na wartość 52.924,33 euro / 223.600,00 zł, z umową nr KOP/56/2015 z dnia 23.12.2015 r.

- Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego 1 kontrolę. Spośród ww. kontroli kontrola przeprowadzona przez Państwową Inspekcję Pracy Okręgowy Inspektorat w Kielcach, związana była z wyrobiskiem Piaseczno i dotyczyła kontroli uprawnień osób wykonujących profilowanie skarpy w związku z osuwiskiem, które wystąpiło w dniu 11 maja 2011 r. W wyniku przeprowadzonej kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości. Kontrole ARP i NFOŚiGW oraz Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach opisano na str. **Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.** wystąpienia.

(Dowód: akta kontroli strona: 644-663)

10. Działania i stan zaawansowania prac rekultywacyjnych wyrobiska pozwalające na zakończenie rekultywacji do końca 2016 r. i osiągnięcie efektu rzeczowego i ekologicznego określonych w umowie dotacji.

Dotychczasowe prace przy likwidacji wyrobiska, uwzględniające przyjęty rekreacyjny kierunek zagospodarowania zbiornika wodnego i terenów przyległych, oraz uwarunkowania skojarzonej likwidacji wyrobisk Piaseczno Machów polegały na:

- ograniczonej izolacji serii chemicznej - poprzez zepchnięcie skarp nadwodnych spycharkami do zbiornika (zakończona),
- wyprofilowaniu skarp przyszłego zbiornika (prace w trakcie realizacji),
- wypełnieniu wyrobiska wodą (w trakcie realizacji),
- rekultywacji terenów przyległych do zbiornika w dostosowaniu do przyjętego kierunku rekultywacji (w trakcie realizacji).

W informacji pokontrolnej z kontroli przeprowadzonej przez NFOŚiGW, w dniach od 18 – 21 października 2016 r. wskazano zagrożenie nieukończenia prac w wyrobisku Piaseczno, co opisano na str. 22 niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

W odpowiedzi na pytanie o zagrożenia terminu realizacji likwidacji obiektów/środków trwałych/instalacji do końca 2016 r. określonych w harmonogramie rzeczowo-finansowym Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni podał, że *w ramach ww. zadania zaplanowano likwidację 23 szt. środków trwałych, likwidację przepompowni oraz kolektora w ilości 1 szt. W listopadzie 2016 r. zdjęto ze stanu 3 obiekty (likwidacja bezkosztowa). Pozostałe obiekty – 20 szt. związane są z wyrobiskiem oraz utrzymaniem obecnego systemu odwodnienia wyrobiska i nie będą zlikwidowane w ramach bieżącej umowy dotacji. Obiekty te muszą pozostać w użytkowaniu do momentu zakończenia prac zabezpieczających tj. odwodnienia wyrobiska Piaseczno. Na podstawie zweryfikowanego harmonogramu rzeczowego na 2016 r. zmieniony został zakres rzeczowy w harmonogramie na lata 2011 – 2016.*

W opinii AGH napisano: *Należy uznać, że prowadzone prace techniczne przewidziane w programie likwidacji zmierzają ku zakończeniu. Aktualnie prowadzone prace ziemne, polegające na umocnieniu brzegów i przystosowaniu wyrobiska do funkcji rekreacyjnych na obecnym poziomie spiętrzenia wody, z merytorycznego punktu widzenia, uznać należy za bezcelowe. Są one jednak wymuszone przyjętym projektem rekultywacji. Przed finalnym zatopieniem należałoby wykonać zagęszczanie, np. w technologii mikro wybuchów. Ewentualne dopuszczenie zbiornika, przy obecnym poziomie spiętrzenia, do publicznego użytkowania będzie zagrażało zdrowiu i życiu ludzi przebywających w otoczeniu zbiornika.*

Z prawnego punktu widzenia, wykonanie umocnień aktualnych brzegów, pozwoliłoby na dokończenie prac przewidzianych Programem. Możliwe byłoby też uznanie rekultywacji za zakończoną, przekwalifikowanie gruntów i oddanie ich do użytkowania. Jednakże, z merytorycznego punktu widzenia, tak długo jak będzie trwało pompowanie wody ze zbiornika ujawniać się będą wpływy (szkody) związane

z eksploatacją górnictwem, a warunki wokół zbiornika mogą być stabilne pozornie i tymczasowo.

Podsumowując, cel w postaci rekultywacji wodno-rekreacyjnej jest, w niektórych partiach wyrobiska, praktycznie niemożliwy do zrealizowania, bądź wymaga znacznych nakładów i będzie czasochłonny. Kierunek rekreacyjny rekultywacji powinien zostać, przynajmniej w części zbiornika, zmieniony na przyrodniczy lub ekologiczny. Niektóre partie zboczy powinny zostać zabezpieczone (wydzielone, ogrodzone) a dostęp ograniczony tylko dla osób upoważnionych, przeszkolonych i zdających sobie sprawę z zagrożeń naturalnych (np. prowadzących badania naukowe, prace serwisowe, pomiary lub monitoring).

Stan zaawansowania prac nie zostawia żadnych złudzeń, że mimo przedłużenia terminu zakończenia rekultywacji terenów pokopalnianych wyrobiska Piaseczno z roku 2010 na rok 2013, a obecnie na rok 2016, w którym prace te są w trakcie realizacji, termin definitywnego ich zakończenia nie jest możliwy do określenia.

Zadania w zakresie rekultywacji wyrobiska Piaseczno realizowane przez Kopalnię w 2016 r. finansowano dotacją NFOŚiGW, co opisano w pkt. 1 na stronie **Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.** wystąpienia.

(Dowód: akta kontroli strona:499, 24-88)

11. Dalsze decyzje w sprawie odprowadzania nadmiaru wód ze zbiornika Piaseczno po zakończeniu rekultywacji.

Ustawą z dnia 14 września 2016 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego oraz niektórych innych ustaw⁴⁶ Kopalnię dodano do podmiotów objętych ustawą z dnia 30 sierpnia 2013 r. o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów⁴⁷ - na dofinansowanie działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku górnictwem Piaseczno.

W dniu 2 stycznia 2017 r. Kopalnia złożyła wniosek o dotację budżetową w kwocie 4 872 000 zł na realizację działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno, realizowanych przez Kopalnię w 2017 r. Do wniosku załączono Roczny plan działań na 2017 r. zawierający preliminarz środków planowanych na realizację działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno na 2017 r.⁴⁸ Koszty ogólnego zarządu zaplanowano w kwocie 1 702 700 zł⁴⁹.

We wniosku przedstawiono, że tereny bezpośrednio przyległe do zbiornika i tereny pozostałe zrehabilitowano w kierunku zadrzewieniowo-łąkowym. W ramach rekultywacji wykonana została odbudowa biologiczna obejmująca skarpy nadwodne i płaszczyznę abrazyjną oraz tereny przyległe do wyrobiska.

W uzasadnieniu wniosku napisano: utrzymywanie wody w zbiorniku na rzędnej od +138 m n.p.m. do +139 m n.p.m. do czasu wykonania przez inne podmioty systemu melioracyjnego, tj. uregulowanie stosunków wodnych na terenach przyległych jest konieczne z uwagi na zapewnienie bezpieczeństwa dla terenów zagrożonych podtopieniem. W podsumowaniu napisano, iż: *w wyniku analizy zagadnień przedstawionych we wniosku, konieczne jest zapewnienie finansowania ww. prac od stycznia 2017 r. ze względu na zagrożenie powszechne, spowodowane podniesieniem poziomu wód na dużym obszarze. Zaprzestanie odwodnienia, czyli*

⁴⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 1592.

⁴⁷ Dz.U. z 2016 r. poz. 1389 ze zm.

⁴⁸ Zakres zadań planowany do realizacji w 2017 określony w tym wniosku, przedstawiono na str. 9 wystąpienia.

⁴⁹ We wniosku w opisie stanu zaawansowania prac podano m.in. innymi, że w 2014 roku wznowiono prace związane z zabezpieczeniem skarpy zachodniej. Po wykonaniu stabilizacji skarpy zachodniej za pomocą mikrowybuchów i wykonaniu badań określających stateczność zbocza, wznowiono prace związane z kształtowaniem powierzchni abrazyjnej zbocza zachodniego oraz wypełnienie niszy osuwiskowej piaskami za pomocą hydrotransportu. W celu uregulowania stosunków wodnych w obrębie piętra czwartorzędowego zaprojektowano wykonanie robót specjalistycznych, tj. drenów poziomych z wykorzystaniem technologii wiertniczej. W trzecim kwartale 2016 r. zabudowane zostało 20 drenów poziomych o łącznej długości 1642 m, w tym 9 otworów sterowanych oraz 11 otworów kierunkowych.

odbioru wody ze zbiornika Piaseczno w ciągu krótkiego czasu doprowadzi do znacznego wzrostu położenia zwierciadła wód podziemnych na całej lewobrzeżnej części doliny Wisły w rejonie Tarnobrzega. Brak finansowania pompowania wód dodatkowo wymusi likwidację istniejącego stanowiska pompowego w celu zabezpieczenia mienia Spółki przed zalaniem podnoszącą się wodą w zbiorniku. Zaprzestanie odprowadzania wód nadmiarowych może doprowadzić do powstania nieodwracalnych skutków na terenach przyległych związanych z odbudową stosunków wodnych i bezpieczeństwa powszechnego w sytuacji konieczności demontażu pomp na istniejącym stanowisku pompowym.

(Dowód: akta kontroli strona:1113-1174)

12. Współpraca Kopalni z innymi podmiotami (w szczególności z gminami Łoniów i Koprzywnica oraz Powiatem Sandomierskim) w związku z rekultywacją terenów wokół wyrobiska Piaseczno oraz jej efekty.

W kontroli ustalono, że w okresie realizacji Programu, Kopalnia uczestniczyła w spotkaniach dotyczących rekultywacji wyrobiska Piaseczno organizowanych z inicjatywy samorządów. Kopalnia nie dysponuje dokumentacją w tym zakresie.

Ustalono, że w okresie objętym kontrolą, Kopalnia napotykając na istotne problemy w realizacji Programu, opisane na stronach od 13 -18, od 20 – 25 i 34 niniejszego wystąpienia nie zainteresowała nimi właściciela – Ministra Skarbu, a następnie Gminy Tarnobrzeg.

Współpraca Kopalni z Gminami Łoniów, Koprzywnica oraz Starostwem Powiatowym w Sandomierzu była prowadzona w trybie postępowania administracyjnego realizowanego w zakresie:

- decyzji z dnia 5 kwietnia 2005 r., ustalającej dla wyrobiska Piaseczno kierunek rekultywacji i jej zmian,
- decyzji, pozwolenie wodnoprawne z dnia 18 kwietnia 2014 r.,
- wniosku o uznaniu rekultywacji za zakończoną na części terenu wyrobiska o łącznym obszarze 82 ha,
- wniosków o zmianę mpzp oraz uzgodnień w sprawie planu ruchu zakładu,

Kopalnia współpracowała również z Nadleśnictwem Staszów w zakresie zagospodarowania terenów Nadleśnictwa objętych decyzją o rekultywacji wyrobiska oraz w sprawie wyłączenia z produkcji leśnej gruntów przylegających do terenów wyrobiska.

(Dowód: akta kontroli strona:542,913-916,980,1052)

Uwagi dotyczące badanej działalności

Kopalnia w latach 2010 - 2016 prowadziła prace objęte Programem w zakresie rekultywacji wyrobiska Piaseczno o kierunku wodnym o charakterze rekreacyjnym. Pomimo kolejnych zmian terminu zakończenia, cel ten nie został osiągnięty.

Ocena cząstkowa

Kopalnia realizując Program nie osiągnęła celów w zakresie rekultywacji terenów pogórnich wyrobiska Piaseczno oraz zakładanych efektów rzeczowych i ekologicznych, ponieważ realizowany kierunek rekultywacji nie uwzględnił ujawnionych w trakcie trwania prac uwarunkowań, które w istotny sposób wpływały na konieczności zmiany tego kierunku.

3. Wykorzystanie środków przeznaczonych na realizację Programu.

1. Koszty ogółem procesu likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno w latach 2010-2016 (I półrocze) wyniosły 47 704,06, w tym środki własne Kopalni wyniosły

Opis stanu faktycznego

8 862,78⁵⁰, w poszczególnych latach wynosiły: – 2010 r. ogółem 7 291,22 w tym środki własne 305,84, tj. 4,19%; - 2011 r. ogółem 4 594,45 w tym środki własne 264,41, tj. 5,75%; - 2012 r. ogółem 4 350,08 w tym środki własne 757,15, tj. 17,41%; - 2013 r. ogółem 6 208,37 w tym środki własne 1 462,58, tj. 23,56%; - 2014 r. ogółem 12 376,99 w tym środki własne 2 105,25, tj. 17,01%; - 2015 r. ogółem 9 682,07 w tym środki własne 2 351,49, tj. 24,29%; - 2016 r. ogółem 3 200,88 w tym środki własne 1 616,04, tj. 50,5%.

Wymienione środki przeznaczone były, w każdym roku na:

- likwidację wyrobiska górniczego, w tym kształtowanie skarp czwartorzędowych (powyżej rzędnej +137 m n.p.m.),
- rekultywację terenów przyległych,
- prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym (utrzymanie obecnego systemu odwodnienia - pompowanie wód, czyszczenie rowu odprowadzającego wodę z wyrobiska Piaseczno),
- projekty, dokumentacje, ekspertyzy i analizy.

Wielkość kosztów procesu likwidacji i rekultywacji poniesionych w poszczególnych latach ogółem, w porównaniu z wielkością kosztorysową określoną w Programie oraz w rocznych planach likwidacji, była następująca⁵¹:

- 2010 r. – koszty poniesione 7 291,22; koszty wg kosztorysu 5 190,10; koszty wg rocznego planu 6 237,60;
- 2011 r. - koszty poniesione 4 594,45; koszty wg kosztorysu 5 054,50; koszty wg rocznego planu 4 234,20);
- 2012 r. - koszty poniesione 4 350,08; koszty wg kosztorysu 2 237,50; koszty wg rocznego planu 3 584,20;
- 2013 r. - koszty poniesione 6 208,37; koszty wg kosztorysu 7 391,40; koszty wg rocznego planu 5 203,60);
- 2014 r. - koszty poniesione 12 376,99; koszty wg kosztorysu 9 246,89; koszty wg rocznego planu 10 287,10;
- 2015 r. - koszty poniesione 9 682,07; koszty wg kosztorysu 5 639,80; koszty wg rocznego planu 7 330,60;
- 2016 r. - koszty poniesione 3 200,88; koszty wg kosztorysu 5 187,10; koszty wg rocznego planu 2 113,20).

(Dowód: akta kontroli strona:277, 664-748)

2. Kategorie kosztów, które były objęte finansowaniem środkami dotacji z NFOŚiGW dotyczyły: likwidacji wyrobiska górniczego i rekultywacji terenów przyległych, prac zabezpieczających oraz przedsięwzięć zapobiegających zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym, w tym: utrzymanie systemu odwodnienia przez pompowanie wód (stacja pomp, tłoczenie wody, utrzymanie systemu rur i rowu odprowadzającego wodę), monitoring zmian hydrograficznych, wykonywanie projektów dokumentacji, ekspertyz i analiz. W kolejnych latach procesu likwidacji i rekultywacji koszty objęte dofinansowaniem NFOŚiGW były zgodne z rocznymi planami likwidacji, harmonogramem rzeczowo – finansowym oraz warunkami umowy o dofinansowanie.

Kopalnia wykonywała prace w zakresie bieżącego utrzymania (czyszczenie, koszenie itp.) rowu odkrytego, odprowadzającego wodę z wyrobiska Piaseczno, nie mając tytułu prawnego do dysponowania częścią gruntów, przez które przebiegał rów odwadniający, łącznie o powierzchni 1,87 ha, a tylko „przy braku sprzeciwu”

⁵⁰ Koszty własne Kopalni / udziału w kosztach ogółem. Kwoty podano w tys. zł.

⁵¹ kwoty w tys. zł.

faktycznych użytkowników tych gruntów. Całość rowu odwaniającego zajmuje powierzchnię 4, 0651 ha.

(Dowód: akta kontroli strona: 103-283, 276-278,749)

3. Prace wykazane w sprawozdaniach z realizacji rocznych planów likwidacji zostały wykonane, co zostało odnotowane w dokumentacji finansowo księgowej, dokumentacją w zakresie kosztów osobowych i rzeczowych pokrywanych we własnym zakresie oraz fakturami z potwierdzeniem zakupu/wykonania w odniesieniu do zlecanych dostaw i prac⁵².

(dowód: akta kontroli strona: 750,1186-1188)

4. W latach 2008-2016 I półrocze w Kopalni obowiązywał „Zakładowy Plan Kont”, w którym dla wyrobiska Piaseczno przypisano konto syntetyczne nr 501, konto analityczne nr 104, nr zlecenia 00 do 61. Badanie wykazało, że zasadnie zaliczono do kosztów likwidacji i rekultywacji wydatki pokrywane z dotacji NFOŚiGW⁵³.

(Dowód: akta kontroli strona:750-768)

5. W okresie objętym kontrolą, Kopalnia w wyniku działalności likwidacyjnej uzyskiwała środki finansowe, których część przeznaczano na rekultywację wyrobiska Piaseczno. Wielkość uzyskanych środków ogółem oraz % ich udziału w zadaniach rekultywacyjnych tego wyrobiska wynosiły (kwoty w tys.zł):

- rok 2010 – 7 361,10 - 4,15%;
- rok 2011 – 4 316,00 - 6,12%;
- rok 2012 – 7 409,90 - 10,21%;
- rok 2013 – 4 085,60 - 35,80%;
- rok 2014 – 2 234,00 - 94,23%;
- rok 2015 - 3 838,10 - 61,26%;
- rok 2016 – 2 005,95 - 80,60%.

W okresie objętym kontrolą Kopalnia uzyskiwała przychody z tytułu likwidacji przedsiębiorstwa, w następujących rodzajach i kwotach w poszczególnych latach okresu 2010-2016 (I półrocze)⁵⁴:

- usługi - 531,58; 119,03; 135,35; 13,24; 16,37; 21,08; 19,94.
- sprzedaż materiałów: 1 434,92; 2 220,15; 4 444,54; 2 370,78; 300,17; 89,97; 97,36.
- sprzedaż środków trwałych: 5 257,25; 1 941,13; 2 625,26; 1 589,40; 1 770,26; 3 494,26; 1 869,75;
- pozostałe przychody – 137,39; 35,65; 204,73; 112,24; 147,23; 232,8; 188,82.

(Dowód: akta kontroli strona: 276, 278, 742-748)

6. Ustalono, że w okresie objętym kontrolą, Kopalnia składała Ministrowi Gospodarki oraz NFOŚiGW miesięczne rozliczenia otrzymanych rat dotacji i roczne sprawozdania z likwidacji, które każdego roku były akceptowane. Rzetelnie wykazywano dane finansowe w sprawozdaniach, a wszystkie wyszczególnione wydatki właściwie kwalifikowano do finansowania dotacją NFOŚiGW.

W kontroli wykazano, że w latach 2010-2015, Kopalnia wydatkowała środki dotacji zgodnie z przeznaczeniem. Poniesione wydatki oraz uzyskane wpływy zostały rzetelnie zaewidencjonowane w urządzeniach księgowych Kopalni.

(Dowód: akta kontroli strona: 664-748, 769-840, 1108-1112)

7. W latach 2010-2016 I półrocze, organy wydające decyzje, zgodnie z którymi – według umowy dotacji miała być realizowana rekultywacja – nie wykonywały w Kopalni czynności nadzorczych w zakresie tych decyzji.

(Dowód: akta kontroli strona:646-663, 841-843)

⁵² Stwierdzono na próbie 67 zadań.

⁵³ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 14 maja 2001 w sprawie szczegółowych zasad wykorzystania środków budżetowych przeznaczonych na restrukturyzację górnictwa siarki (Dz. U. Nr 52, poz. 546).

⁵⁴ Kwoty w tys. zł.

Pismami z dnia 13 maja 2007 r. i 17 sierpnia 2007 r. Kopalnia zwróciła się do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach⁵⁵, na podstawie art. 109 ust. 1 pkt 5 obowiązującej wówczas ustawy z 4 lutego 1994 r. *Prawo geologiczne i górnicze*⁵⁶ z prośbą o sprawowanie nadzoru i kontroli nad likwidacją zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno. W uzasadnieniu podano, że likwidacja wyrobiska poeksploatacyjnego odkrywkowego zakładu górniczego powyższej Kopalni polegała w głównej mierze na wykonaniu rekultywacji technicznej, a następnie biologicznej, aż do momentu zagospodarowania terenu i przekazania go właściwemu użytkownikowi włącznie. Zlikwidowanie zakładu górniczego zgodnie z art. 6 pkt 7 ustawy *Prawo geologiczne i górnicze* wymaga wykonania wielu robót ziemnych, w warunkach występowania zagrożeń naturalnych: wodnych, osuwiskowych a nawet gazowych.

Na wystąpienia Kopalni, poparte stanowiskiem związków zawodowych na objęcie nadzorem górniczym prac związanych z likwidacją wyrobiska Piaseczno, Dyrektor OUG i Prezes Wyższego Urzędu Górniczego odpowiedzieli odmownie. W uzasadnieniu odmowy organy te powołały się na zarządzenie nr 20 z 26 października 1982 r. Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego, który zniósł w tym trybie obszar górniczy Piaseczno. Zarządzenie zostało wydane na podstawie § 17 obowiązującego wówczas rozporządzenia Rady Ministrów z 4 maja 1979 r. w sprawie obszarów górniczych⁵⁷. W konsekwencji zniesienia obszaru górniczego OUG z dniem 31 grudnia 1982 r. przestał obejmować nadzorem górniczym była Kopalnię „Piaseczno”. W opinii organów górniczych wyrobisko byłej Kopalni Piaseczno cyt: *nie jest już zakładem górniczym bądź częścią zakładu górniczego jak również nie jest i nie będzie likwidowanym zakładem górniczym (częścią zakładu górniczego)*.

(Dowód: akta kontroli strona: 844-855)

Pismem z dnia 30 stycznia 2013 r. Kopalnia zwróciła się do OUG z prośbą o potwierdzenie stanowiska w sprawie wyrobiska Piaseczno, że nie jest już ono zakładem górniczym, a prowadzone prace rekultywacyjno-likwidacyjne należy traktować, jako rekultywację niekorzystnego przekształcenia naturalnego ukształtowania terenu pod nadzorem starosty⁵⁸. Pismem z dnia 11 lutego 2013 r. OUG potwierdził swoje stanowisko w sprawie wyrażone z 2007 r. zgodnie, z którym rekultywacja wyrobiska Piaseczno nie stanowi likwidacji zakładu górniczego.

Przepis art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. *Prawo geologiczne i górnicze* stanowił, że do likwidacji zakładu górniczego stosuje się odpowiednio przepisy o ruchu zakładu górniczego. Obecnie jego odpowiednikiem jest art. 129 ust. 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 *Prawo geologiczne i górnicze*⁵⁹.

Kopalnia realizując Program prowadziła prace określone w art. 80 ww. ustawy bez planu ruchu likwidowanego górniczego.

W wyjaśnieniu w sprawie braku planu ruchu zakładu górniczego Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni podał, że: „*Po wykonaniu szeregu opracowań, ekspertyz oraz wyjaśnieniu szeregu zagadnień technicznych, geologicznych i hydrogeologicznych stwierdzono, że wykonanie rekultywacji porzuconego wyrobiska Piaseczno jest niezbędne, m.in. w celu ograniczenia*

⁵⁵ OUG.

⁵⁶ Dz. U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947, ze zm. Art. 109. ust.1 pkt 5 ww. ustawy stanowił, że o ile przepis szczególny nie stanowi inaczej, organy nadzoru górniczego sprawują nadzór i kontrolę nad ruchem zakładów górniczych, a w szczególności w zakresie budowy i likwidacji zakładu górniczego, w tym rekultywacji gruntów i zagospodarowania terenów po działalności górniczej.

⁵⁷ Dz. U. Nr 11 poz. 75. Zostało uchylone z dniem 1 września 1994 r.

⁵⁸ W uzasadnieniu ww. pisma napisano, że w chwili obecnej jednolite stanowisko uwzględniające wszystkie argumenty są niezbędne do uzyskania nowego pozwolenia wodnoprawnego, w świetle, którego odprowadzanie wody z wyrobiska Piaseczno będą wodami odprowadzanymi z odwadnianego obiektu, a nie ściekami z likwidowanego zakładu górniczego.

⁵⁹ Dz.U. z 2016 r, poz. 1131 ze zm.

kosztów i tak przedłużającej się likwidacji wyrobiska po Kopalni Siarki „Machów”. Naszym zdaniem – Zarządzenie nr 20 z dnia 26 października 1982r. Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego znoszące obszar górniczy wydane było przed zakończeniem rekultywacji terenów poeksploatacyjnych, która w konsekwencji nigdy nie została przeprowadzona i nie uwzględniała wszystkich zagrożeń wynikających z ewentualnego pozostawienia wyrobiska poeksploatacyjnego bez niezbędnego wypełnienia, a powiązania hydrogeologiczne wyrobiska „Machów” i „Piaseczno” przy braku wypełnienia popiołami wyrobiska w Piasecznie wymusiło konieczność podjęcia decyzji o skojarzonej likwidacji ww. wyrobisk. Dyrektor Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach brał czynny udział w opiniowaniu ustalonego dla wyrobiska Piaseczno kierunku rekultywacji, który zgodnie z art. 22 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, został określony po zasięgnięciu opinii Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego właściwego terenowo – w odniesieniu do działalności górniczej, co pozwala wysnuć wniosek, że tereny po byłej kopalni siarki Piaseczno nie są terenami przeznaczonymi do niegórniczego zagospodarowania, tj. składowania w nim popiołów z Elektrowni „Połaniec”, a terenami przeznaczonymi do rekultywacji terenów niekorzystnie przekształconych w wyniku eksploatacji górniczej w wyniku, której powstało wyrobisko górnicze o pow. około 160 ha”.

Działania Kopalni przywołane w ww. wyjaśnieniach potwierdzają pisma załączone do wyjaśnień. Ponadto Pan Damian Andrzej Bogdański podał m.in. że „*Rekultywacja wyrobiska Piaseczno w konsekwencji powyższych następstw jest realizowana przez Kopalnię (...) od 2004 r. bez specjalistycznego nadzoru górniczego, co jest niezrozumiałe w myśl obowiązujących na ówczesne czasy przepisów prawa geologiczno górniczego.*”

W odpowiedzi na pismo Najwyższej Izby Kontroli Delegatury w Rzeszowie, Prezes Wyższego Urzędu Górniczego poinformował, że w związku ze zniesieniem obszaru górniczego Piaseczno zarządzeniem Nr 20 i wynikającym z tego zakończeniem nadzoru górniczego z dniem 31 grudnia 1982 r., Wyższy Urząd Górniczy nie nadzorował robót wykonywanych na gruntach byłego wyrobiska Piaseczno. Stan formalno-prawny nieruchomości gruntowych byłego wyrobiska wykluczał też późniejsze rozszerzenie nadzoru górniczego na teren zlikwidowanego zakładu górniczego Piaseczno.

(Dowód: akta kontroli strona: 856-862)

W dniu 25 kwietnia 2016 r. Kopalnia zwróciła się do OUG na podstawie art. 108 ust. 7 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. *Prawo geologiczne i górnicze*⁶⁰ z wnioskiem o zatwierdzenie Planu ruchu zakładu Kopalni Siarki Piaseczno, prowadzącego działalność określoną w art. 2 ust.1 ww. ustawy, opracowanego na okres od 1 czerwca 2016 r. do 31 maja 2021 r. Do ww. Planu OUG zgłosił 24 uwagi⁶¹.

W dniach 23 i 24 maja 2016 r. tj. 2 dni przed upływem ustawowego terminu na rozpoznanie wniosku, OUG przeprowadził wizję na terenie wyrobiska Piaseczno, w wyniku, której ustalono, że:

– przedmiotem planu ruchu zakładu utrzymującego system odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Piaseczno będą wyłącznie roboty związane z utrzymaniem poziomu wody w zbiorniku Piaseczno, opisane w decyzji Starosty

⁶⁰ Art. 108 ust. 7 tej ustawy stanowi, że wniosek o zatwierdzenie planu ruchu zakładu górniczego przedkłada się organowi nadzoru górniczego właściwemu dla miejsca wykonywania robót objętych planem, a jeżeli roboty objęte planem będą wykonywane w granicach własności miejscowej co najmniej dwóch organów nadzoru górniczego – organowi nadzoru górniczego właściwemu dla siedziby zakładu górniczego.

⁶¹ Np. usunąć zapis dotyczący sposobu likwidacji; używać stwierdzenia „zlikwidowana” Kopalnia Siarki Piaseczno; usunąć zapis dotyczący prac likwidacyjnych wyrobiska Piaseczno oraz prowadzenia rekultywacji, gdyż nie są one przedmiotem tego planu; zmienić nazwę nadsztygara w dozorze ruchu na nadsztygara – osobę dozoru ruchu w zakładach wykonujących roboty geologiczne.

Sandomierskiego z 5 grudnia 2014 r. oraz roboty górnicze polegające na wykonaniu otworów drenażowych w skarpach zbiornika Piaseczno;

- warunki odwadniania zbiornika Piaseczno określone w ww. decyzji powinny zostać ujęte w planie ruchu zakładu utrzymującego system odwadniania, tzn. należy ująć zasady monitoringu stanu wody w zbiorniku Piaseczno, ilości pompowanej wody, konserwacji i utrzymania elementów zagrożenia powodziowego;
- roboty konieczne do wykonania w celu stabilizacji skarp nawodnych zbiornika Piaseczno (drenaż warstw czwartorzędowych) należy traktować, jako roboty górnicze, a ich zakres określić w treści planu ruchu oraz w załączniku (mapa);
- wszelkie zmiany granic zakładu oraz systemu odwadniania wymagają wprowadzenia ich do planu ruchu w formie dodatku.

Pismem z dnia 9 maja 2016 r. Gmina Koprzywnica, do przedłożonego Planu ruchu Kopalni Siarki Piaseczno zgłosiła uwagi. W podsumowaniu stwierdzono, że zapisy przedstawionego planu ruchu Zakładu Kopalni Piaseczno nie zabezpieczają żywotnych interesów lokalnej społeczności w zakresie bezpieczeństwa dla ludzi, budynków i upraw rolnych, a przede wszystkim rozbudzone nadzieje na racjonalny wypoczynek, rekreację i rozwój turystyki. Na tym etapie powyższy dokument nie może uzyskać opinii pozytywnej.

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni w odpowiedzi na pytanie o przyczyny i okoliczności przystąpienia i opracowania Planu ruchu zakładu Kopalnia Siarki Piaseczno po 8 latach realizacji Programu wyjaśnił, że *„Przyczyny przystąpienia do opracowania Planu ruchu zakładu Kopalni Siarki Piaseczno” w maju 2016r. tj. po około 8 latach od realizacji "Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki "Machów" S.A. wynikają z ciągłego dążenia Kopalni Siarki "Machów" S.A. w likwidacji (Spółki) do objęcia rekultywowanego wyrobiska pokopalnianego w Piasecznie nadzorem Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach. Zdaniem Spółki roboty wykonywane na terenie byłego wyrobiska poeksploatacyjnego Kopalni Siarki w Piasecznie winny być objęte nadzorem Okręgowego Urzędu Górniczego. W tym celu Spółka występowała do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach w roku 2007, a następnie ponowiła te starania w roku 2013 w związku z toczącym się postępowaniem administracyjnym związanym ze zmianą pozwolenia wodnoprawnego i koniecznością określania stanu i rodzaju wód odprowadzanych, ze zbiornika Piaseczno utworzonego w likwidowanym wyrobisku poeksploatacyjnym złoża siarki. Możliwość uzyskania dotacji z budżetu państwa na podstawie zmienianej obecnie ustawy z dnia 30 sierpnia 2013r. o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów, która pozwoli na kontynuowanie działań związanych z odpompowywaniem wód nadmiarowych z wyrobiska "Piaseczno" z poziomu + 140,00 m n.p.m., utrzymując rzedną lustra wody na poziomie zgodnym z pozwoleniem wodnoprawnych na poziomie średniorocznym +138,50 m n.p.m., wykonywanych przez Kopalnię Siarki "Machów" S.A. w likwidacji po zakończeniu likwidacji wyrobiska poeksploatacyjnego siarki w Piasecznie. Okoliczność ta uzasadniła kolejne wystąpienie do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach z wnioskiem objęcie nadzorem prac wykonywanych w wyrobisku Piaseczno. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. - Prawo geologiczne i górnicze z dniem 9 czerwca 2011 r rozszerzała możliwości objęcia nadzorem Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach przedmiotowe wyrobisko. Zgodnie z art. 2. ust.1. pkt 1 tej ustawy przepisy stosuje się odpowiednio do budowy, rozbudowy oraz utrzymywania systemów odwadniania zlikwidowanych zakładów górniczych. Mając powyższe na uwadze w maju 2016r Spółka złożyła do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach stosowny zakład "Kopalnia Siarki Piaseczno" prowadzącego działalność określoną w art. 2 ust. 1 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. Prawo Geologiczne i Górnicze na okres od 01.06.2016r. do 31.05.2021r. celem zatwierdzenia.*

(Dowód: akta kontroli strona: 863-907)

Pismem z dnia 24 maja 2016 r. Kopalnia zwróciła się do OUG o umorzenie postępowania o zatwierdzenie „Planu ruchu zakładu KS Piaseczno” w związku z przedstawionymi powyżej ustaleniami.

Decyzją z 30 maja 2016 r. Dyrektor OUG umorzył w całości postępowanie pierwszo-instancyjne w sprawie zatwierdzenia „Planu ruchu zakładu KS Piaseczno” na okres od 1 czerwca 2016 r. do 31 maja 2021 r.

(Dowód: akta kontroli strona: 908-911)

Pismem z dnia 30 maja 2016 r. Kopalnia złożyła kolejny wniosek – o zatwierdzenie planu ruchu zakładu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego – Kopalnia Siarki Piaseczno, jako podmiot prowadzący działalność określoną w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy *Prawo geologiczne i górnicze* opracowanego na okres od 1 czerwca 2016 r. do 31 maja 2021 r. Wniosek uwzględnił uwagi i sugestie OUG, zgłoszone do poprzedniego planu ruchu zakładu górniczego z dnia 25 kwietnia 2016 r. Do wniosku załączono postanowienia wójtów gmin Łoniów i Koprzywnica pozytywnie opiniujące ww. Plan, jak również decyzje Starosty Sandomierskiego.

W dniu 16 sierpnia 2016 r. Dyrektor OUG wydał decyzję zatwierdzającą „Plan ruchu utrzymywania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno” na okres od 1 lipca 2016 r. do 30 czerwca 2021 r. W uzasadnieniu decyzji stwierdzono m.in., że na podstawie wniosku oraz załączonych do niego dokumentów zostały spełnione Kopalnię przesłanki określone w art.108 ustawy – *Prawo geologiczne i górnicze* i w przepisach rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 lutego 2012 r. w sprawie ruchu zakładów górniczych⁶².

(Dowód: akta kontroli strona: 912-952)

Decyzja Dyrektora OUG zatwierdzająca Plan ruchu utrzymywania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno wyznaczyła granicę tego zakładu, ograniczając jego teren do obszaru, na którym zlokalizowana jest infrastruktura służąca do pompowania wód nadmiarowych ze zbiornika Piaseczno, który pozostaje poza jego terenem.

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni w odpowiedzi na pytanie o przyczyny zmiany wniosku o zatwierdzenie Planu ruchu Kopalni Siarki Piaseczno, na wniosek o zatwierdzenie Planu ruchu zakładu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalnia Siarki Piaseczno podał, m.in. że w związku z *poczynionymi ustaleniami w dniu 24.05.2016 r. z przedstawicielami WUG w Katowicach oraz przedstawicielami OUG w Kielcach, w zakresie zasad sprawowania nadzoru nad utrzymaniem systemu odwadniania zlikwidowanego zakładu górniczego – Kopalnia Siarki "Piaseczno", Kopalnia Siarki "Machów" S.A. w likwidacji, ponownie złożyła przedmiotowy plan ruchu usuwając z jego treści wszelkie zagadnienia niezwiązane z odwodnieniem zlikwidowanego zakładu górniczego i zwróciła się z prośbą do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach o zatwierdzenie Planu ruchu zakładu utrzymywania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego "Kopalnia Siarki "Piaseczno" opracowanego na okres od 01.07.2016r. do 30.06.2021r. Nowa nazwa planu ruchu została uzgodniona z Dyrektorem Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach. Obydwa ww. plany ruchu dotyczą takiej samej działalności określonej w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. Prawo geologiczne i górnicze, polegającej na utrzymaniu systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki „Piaseczno”, znajdującego się w gminie Łoniów i Koprzywnica, powiat sandomierski, województwo świętokrzyskie. Utrzymanie systemu odwodnienia zlikwidowanego*

⁶² Dz. U. poz. 372 z 2012 r.

zakładu górniczego Kopalni Siarki „Piaseczno” ma na celu zabezpieczenie sąsiednich terenów przed podtopieniem. Niezbędne do tego celu jest utrzymywanie wód w zbiorniku na poziomie 138,0 – 139,0 m n.p.m. (średniorocznie do 138,5 m n.p.m.) poprzez bieżące odpompowywanie i odprowadzanie wód napływających do zbiornika. Wody nadmiarowe z systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki „Piaseczno” odprowadzane są do Kanału Piaseczno w km 4+780, a następnie do rzeki Wisły w km 249+300.

(Dowód: akta kontroli strona: 906-907)

W wyniku decyzji z dnia 16 sierpnia 2016 r. Dyrektora OUG zatwierdzającej Plan ruchu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno, Pan Marek Szmuc – Kierownik Działu Robót Górniczych Kopalni, wystąpił do Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z wnioskiem o stwierdzenie kwalifikacji, pomimo, że w dniu przedłożenia projektu planu ruchu zakładu posiadał kwalifikacje określone w art. 60 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze.

Wyjaśniając przyczyny złożenia ww. wniosku Pan Marek Szmuc podał, że przyczyną była zmiana ustawy Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z dnia 9 lutego 2015 r. poz. 196 z późn. zm.), która wprowadziła, że przepisy ustawy stosuje się odpowiednio do utrzymania systemów odwodnienia zlikwidowanych zakładów górniczych. Z uwagi na wskazaną zmianę Kopalnia złożyła do Dyrektora OUG w Kielcach wniosek o zatwierdzenie „Planu ruchu zakładu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno”. Z uwagi na zmianę art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 3 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze i zmianę art. 17 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r., o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonania niektórych zawodów (Dz.U. z 2015 r. poz. 1505 z późn. zm.) miałem wątpliwość czy posiadane przeze mnie kwalifikacje są w tym zakresie wystarczające. Z uwagi na to, że brak było jednoznacznej wykładni, co do warunków, jakie powinien spełniać kandydat ubiegający się o stwierdzenie kwalifikacji na kierownika ruchu zakładu prowadzącego odwodnienie zlikwidowanego odkrywkowego zakładu górniczego. Z ostrożności podjąłem decyzję o przygotowaniu i złożeniu stosownego wniosku o stwierdzenie kwalifikacji kierownika ruchu zakładu jak również rozeznanie, czy posiadane przeze mnie kwalifikacje kierownika ruchu odkrywkowego zakładu górniczego, są odpowiednie do pełnienia funkcji kierownika ruchu zakładu pn. Kopalnia Siarki Piaseczno.

Decyzją z dnia 12 października 2016 r. Prezes Wyższego Urzędu Górniczego odmówił dopuszczenia Pana Marka Szmuca do egzaminu przewidzianego dla stwierdzenia kwalifikacji do wykonywania czynności kierownika ruchu w zakładach prowadzących działalność określoną w art. 2 ust. 1 pkt 1 lub 5 ustawy Prawo geologiczne i górnicze. W uzasadnieniu ww. decyzji podano m. innymi, że obecny stan prawny nie przewiduje wymagań kwalifikacyjnych dla stwierdzenia kwalifikacji do wykonywania czynności osób kierownictwa i dozoru ruchu w zlikwidowanych lub będących w likwidacji odkrywkowych zakładach górniczych. Pan Marek Szmuc posiadając stosowne kwalifikacje do wykonywania czynności kierownika ruchu odkrywkowego zakładu górniczego Kopalni Siarki „Machów” S.A. znalazł się w sytuacji, w której kierowany przez niego zakład górniczy został postawiony w stan likwidacji⁶³.

(Dowód: akta kontroli strona: 953-964)

⁶³ Na podkreślenie zasługuje fakt, że obszar zagadnień techniczno organizacyjnych „czynnego” zakładu górniczego, (w którym dopuszczona jest możliwość częściowej likwidacji) jest większy i bardziej skomplikowany niż w zakładzie postawionym w stan likwidacji. W całej rozciągłości nie można jednak takiego poglądu uznać za precedensowe rozstrzygnięcie. Organ wzięł, bowiem pod uwagę indywidualny charakter sprawy w obszarach zagadnień materialnych, technicznych i organizacyjno-osobowych.

W dniach 15-16 września 2016 r. OUG przeprowadził w Kopalni kontrolę – zakładu utrzymywania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego – KS „Piaseczno”, która dotyczyła zagadnień ochrony środowiska, budowlanych oraz wiertniczych. W wyniku przeprowadzonej kontroli nie wszczęto postępowania z urzędu.

W zakresie ochrony środowiska wizja w terenie wykazała, że odprowadzenie wód nadmiarowych ze zbiornika Piaseczno do Kanału Piaseczno realizowane było za pomocą pompowni - stanowiska pompowego składającego się z trzech zestawów pompowych, skąd rurociągiem (kolektorem) kierowane były do Kanału Piaseczno. Zgodnie z przytoczonym wyżej pozwoleniem wodnoprawnym jedna z pomp stanowiła rezerwę. Przy stanowisku pompowym zamontowana była łata, służąca do odczytu poziomu położenie zwierciadła wody w zbiorniku Piaseczno. Kontrolującym przedstawiono zestawienia ilości pompowanych i odprowadzanych wód z wyrobiska Piaseczno za sierpień i wrzesień 2016 r., z których wynikało, że od 16 sierpnia 2016 r. do 15 września 2016 r. rzędna poziomu zwierciadła wody w zbiorniku Piaseczno kształtowała się od +138,00 m.n.p.m. do +138,07 m.n.p.m. powyższe było zgodne z przytoczonym powyżej pozwoleniem wodnoprawnym.

(Dowód: akta kontroli str. 965-975)

W wyniku oględzin wyrobiska Piaseczno, tj. terenu zakładu górniczego objętego „Planem ruchu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno, przeprowadzonych podczas kontroli, w dniu 28 września 2016 r. ustalono: granica zakładu zaznaczona na mapie, obejmuje obszar wokół jeziora Piaseczno, który jest mniejszy od obszaru oznaczonego granicą terenu stanowiącego własności Kopalni „Plan ruchu zakładu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno” obowiązuje w granicach zakładu.

Podczas oględzin na terenie zakładu, prowadzone były prace odwodnieniowe południowo zachodniej skarpy wyrobiska. Po zachodniej stronie wyrobiska widoczne były pionowe rury (3 szt.) – piezometry kontrolne oraz: od strony składowiska wewnętrznego i zlokalizowanego powyżej sztucznego zbiornika wody, wylot drenu poziomego, z którego wypływała woda, wysięki wody ze skarpy poza wylotem drenu, początek drenu sterowanego zabudowany studzienką rewizyjną. Po stronie wschodniej wyrobiska zaobserwowano wysięki wody z umocnionej skarpy obok końcówki drenu. Na stanowisku pomp pracowały dwa z trzech agregatów pompowych. Na wskaźniku poziomu wody (łata) woda była na poziomie +138 m.n.p.m. W odległości około 50 m od stanowiska pomp zaobserwowano końcówkę drenu kierunkowego, z którego wypływała woda, a w bezpośrednim sąsiedztwie drenu występowały podsiąki wody.

„Plan ruchu zakładu utrzymania systemu odwodnienia zlikwidowanego zakładu górniczego Kopalni Siarki Piaseczno” obejmuje obiekty budowlane: stanowisko pompowe, rozdzielnie elektryczną, kolektor i piezomwtry kontrolne. Poza granicą zakładu znajduje się: zbiornik wodny wraz ze skarpami nadwodnymi i powierzchnią abrazyjną, dreny sterowane i kierunkowe, dreny kamienne i częściowo umocniona linia brzegowa. Ponadto poza granicą zakładu znajdują się tereny, na których prowadzone będą roboty rekultywacyjno - likwidacyjne związane z kontynuowaniem umocnienia linii brzegowej oraz grunty, na których prowadzone są prace w zakresie bieżącego ich utrzymania (koszenie trawy, pielęgnacja nasadzeń).

(Dowód: akta kontroli strona: 572, CD nr II)

W związku z pismem Kopalni do Starosty Sandomierskiego, z dnia 22 grudnia 2009 r. i 30 kwietnia 2010 r., w sprawie uznania rekultywacji gruntów za zakończoną, na części wyrobiska po byłej Kopalni Piaseczno, o łącznej powierzchni 82,01 ha w kierunku wodnym o charakterze rekreacyjnym, w dniu 7 lutego 2011 r. Dyrektor

OUG wydał postanowienie pozytywnie opiniując wniosek Kopalni, w zakresie wykonania rekultywacji w kierunku wodnym, części nieczynnego wyrobiska Piaseczno do rzędnej lustra wody +127 m.n.p.m. Opinia została wydana na podstawie art. 22 ust.2 pkt 1 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych z 3 lutego 1995 r.⁶⁴.

W uzasadnieniu postanowienia napisano, że Urząd Górniczy przeprowadził 2 lutego 2011 r. wizję terenów zrehabilitowanych w obecności przedstawiciela Kopalni. Na podstawie przedstawionych dokumentów oraz wizji ww. terenów ustalono:

- Kopalnia opracowała „Projekt techniczny prac zabezpieczających i rekultywacji wyrobiska byłej Kopalni Siarki Piaseczno – etap I – uporządkowanie, profilowanie skarp wyrobiska i izolacja wychodni serii chemicznej”;
- z wewnętrznego protokołu końcowego odbioru prac związanych z pełną izolacją wychodni serii chemicznej w KS „Piaseczno” wykonanego przez Kopalnię wynikało, że roboty te wykonano zgodnie z dokumentacją i wymaganiami technicznymi;
- docelowa rzędna zbiornika, według przedstawionych dokumentów, winna wynosić +146 m.n.p.m., a łączna powierzchnia lustra wody 160 ha;
- wyrobisko Piaseczno wypełnione jest wodą o powierzchni ok. 103 ha, zaś jej lustro stabilizuje się na rzędnej +133,6 m.n.p.m. Powierzchnia lustra, której dotyczy wnioski o uznanie rekultywacji gruntów za zakończoną, tj. 82,1 ha zawiera się w postaci lustra wody stwierdzonej podczas tej wizji.

W uzasadnieniu ww. postanowienia wskazano ponadto, że OUG nie nadzoruje KS „Piaseczno” od 1 stycznia 1983 r., a tym samym może się odnieść jedynie do stanu stwierdzonego podczas wizji, opierając swoje stanowisko na przedstawionych przez Kopalnię dokumentach.

(Dowód: akta kontroli strona: 976-993)

W okresie objętym kontrolą uprawnionymi do nadzoru prac w ramach procesu rekultywacji wyrobiska Piaseczno był Starosta Sandomierski w zakresie realizacji warunków decyzji z dnia 5 kwietnia 2005 r. z późniejszymi zmianami (dotyczącymi terminu zakończenia rekultywacji: 31 grudnia 2013 r., 31 grudnia 2015 r. 31 grudnia 2020 r.) oraz decyzji z dnia 5 grudnia 2014 r. pozwolenie wodnoprawne.

W latach 2006-2013, Kopalnia odprowadzała wody nadmiarowe z wyrobiska Piaseczno w oparciu o pozwolenie wodnoprawne, z dnia 29 grudnia 2006 r. nr ŚR.II.6811-68/06, wydane przez Wojewodę Świętokrzyskiego, którego nieważność stwierdził Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, decyzją z dnia 29 października 2013 r., tj. po 7 latach od jego wydania.

W dniu 6 marca 2013 r., po komunalizacji Kopalni przeprowadzonej w 2012 r. Kopalnia wystąpiła do Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej z prośbą o wyjaśnienie, czy zbiornik Piaseczno to wody znajdujące się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędących stawami, czy odprowadzanie nadmiaru wód z wyrobiska (zaliczane jest do wód stojących) należy traktować, jako szczególne korzystanie z wód, o których mowa w art. 37 pkt 1 Prawa wodnego, na które jest wymagane uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego, i jeśli tak, to, kto jest właściwym do wydania pozwolenia wodnoprawnego.

W odpowiedzi, pismem z dnia 21 marca 2013 r. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej stwierdził, że odprowadzanie wód nie jest związane z instalacjami kwalifikowanymi, jako przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, ani z innymi rodzajami korzystania z wód, wymienionych a art. 140 ust. 2 Prawa

⁶⁴ Dz.U. z 2015 r. poz. 909 ze zm.

wodnego, co oznacza, że organem właściwym do wydania przedmiotowego pozwolenia wodnoprawnego będzie właściwy starosta.

Pismem z dnia 21 maja 2013 r., Kopalnia wystąpiła do Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej z wnioskiem o stwierdzenie nieważności decyzji Wojewody Świętokrzyskiego z 29 grudnia 2006 r., w sprawie udzielenia pozwolenia wodnoprawnego na odwodnienie wyrobiska byłej Kopalni Siarki Piaseczno.

Decyzją z dnia 5 grudnia 2014 r. Starosta Sandomierski wydał Kopalni pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód w zakresie odprowadzania wód nadmiarowych ze zbiornika wodnego „Piaseczno” dla zachowania w zbiorniku maksymalnego poziomu zwierciadła wody na rzędnych w przedziale od +138 m n.p.m. do +139 m n.p.m.; średniorocznie do +138,5m n.p.m. uwzględniającego sytuacje awaryjne, wydano po przeprowadzeniu postępowania z uwzględnieniem wniosków stron. Wcześniej trwały postępowania administracyjne dotyczące pozwolenia wodnoprawnego, w toku których Kopalnia poinformowała Starostę Sandomierskiego, że nie odprowadza wód do zbiornika w związku z unieważnieniem dotychczasowego pozwolenia.

Decyzja – pozwolenie wodnoprawne zobowiązywała Kopalnię do:

- 1) stałego utrzymania w dobrym stanie technicznym: kanału Piaseczno, służącego wałowej w lewym wale rzeki Wisły, pozostałych urządzeń biorących udział w procesie odpompowywania wody ze zbiornika Piaseczno,
- 2) prowadzenia stałego nadzoru nad funkcjonowaniem urządzeń systemu odprowadzania wody ze zbiornika Piaseczno do kanału Piaseczno,
- 3) odprowadzania – przepompowywania wody z kanału Piaseczno do rz. Wisły w okresach wysokich stanów wody,
- 4) wykonywania pomiarów ilości odprowadzanej wody, poziomu zwierciadła wody, prowadzenia ewidencji tych odczytów,
- 5) ewidencjonowania w okresach wysokich stanów wody w Wiśle czasokresu zamknięcia służby wałowej,
- 6) prowadzenia rejestru prac eksploatacyjnych, konserwacyjnych, remontowych i innych.

Kopalnię zobowiązano również do przedkładania Staroście zestawień kwartalnych z ewidencji oraz zestawień wyników pomiarów z poziomów położenia zwierciadła wód w punktach monitoringu oraz zestawienia wszystkich pomiarów ze wszystkich punktów monitoringowych.

W uzasadnieniu ww. decyzji zapisano również, że realizacja docelowego napełnienia zbiornika Piaseczno do wysokości +146 m n.p.m. wymaga wykonania prac przygotowawczych związanych z organizacją, budową i ciągłym utrzymaniem systemu odwodnienia terenów znajdujących się w zasięgu rozległego leja depresji w utworach czwartorzędowych wytworzonego pracującym systemem odwodnienia wyrobiska, w postaci systemu rowów odwadniających oraz rowów i drenów melioracyjnych wraz z pompowaniami.

W okresie obowiązywania ww. decyzji, do dnia zakończenia kontroli, Starosta nie prowadził w Kopalni kontroli w zakresie realizacji warunków tej decyzji.

(Dowód: akta kontroli strona: 994-1062)

Monitoring wód podziemnych w obszarze "Machów-Piaseczno" prowadzony był do roku 2011 w oparciu o Instrukcję monitoringu środowiska w rejonie wyrobisk Machów i Piaseczno (część – Instrukcję monitoringu wód podziemnych). W okresie objętym kontrolą zakres badań prowadzono w oparciu o opracowanie pn. „Wytyczne dla dalszego prowadzenia monitoringu środowiska w końcowej fazie likwidacji kopalni siarki Machów i Piaseczno" (2011 r.) głównie dla celów śledzenia zmian środowiska wodnego w rejonie wyrobiska Piaseczno.

Kopalnia realizując warunki pozwolenia wodnoprawnego prowadziła monitoring wód podziemnych, polegającego na cyklicznych pomiarach położenia zwierciadła

i badaniach, jakości wód w stałych punktach badawczych sieci monitoringu wód podziemnych i powierzchniowych rozmieszczonych w rejonie Machowa i Piaseczno.

W wyniku oględzin, punktów obserwacyjnych sieci monitoringu wód podziemnych, w rejonie zbiornika Piaseczno o nr: 5pa; 5pb; 29 pa bis; 29 pa; 15 pa; 25 pa; 25pb; 5pa; 5pb; Z5; Z6; oraz: miejsca wylotu rurociągu do rowu otwartego nazwanego Kanalem Piaseczyńskim przeprowadzonych w dniu 10 czerwca 2016 r. ustalono: ww. punkty obserwacyjne rozmieszczono w koronie zbiornika, obok siebie, otwory piezometryczne osłonięte rurami - czwartorzędowe i trzeciorzędowe wskazane na mapie. Punkty obserwacyjne były oznaczone zgodnie z opisem na mapie ich rozmieszczenia. Na brzegu zbiornika, przy lustrze wody, w miejscu umieszczenia trzech pomp przeznaczonych do pompowania wody, na łacie pomiarowej, odczytano poziom wody wynoszący 138,10 m. Pompy nie pracowały, licznik mierzący ilość pompowanej wody nie wskazywał żadnej wartości.

Rów otwarty odprowadzający wodę ze zbiornika dochodzący do śluzy przepustu w wale przeciwpowodziowym wykoszony, śluza otwarta. W miejscu przepustu wał wykoszony w odległości 10 m po obu stronach przepustu. W dniu 10 czerwca 2016 r. woda swobodnie przepływa kanałem przez śluzę w kierunku Wisły.

Z pompowania i odprowadzania wody ze zbiornika Piaseczno, Kopalnia sporządzała dobowe raporty zawierające wskazania licznika ilości pompowanej wody, wskazania na łacie pokazującej poziom zwierciadła wody w zbiorniku, ilość pracowników w ruchu zakładu, obecność obcych firm w ruchu zakładu, uwagi nadsztygara.

W okresie objętym kontrolą Kopalnia sporządzała zestawienia gruntów, dane o powstałych zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji zgodnie z art. 22 pkt 3 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

(Dowód: akta kontroli strona: 1063-1077, płyta cd nr III)

Program w zakresie likwidacji i rekultywacji wyrobiska Machów określał – wykonanie warstwy izolacyjnej i dopełnienie wyrobiska wodą do rzędnej +135 m n.p.m. pozwoliło ograniczyć pompowanie wód trzeciorzędowych do 10,5 tys. m³/dobę. Dalsze ograniczenie ilości pompowanych wód, a w konsekwencji wyłączenie odwodnienia możliwe jest dopiero po odpowiednim zabezpieczeniu wyrobiska Piaseczno i wypełnienie wyrobiska wodą do rzędnej + 138 m n.p.m.

W obszarze wyrobiska „Machów”, w opisie odwodnienia określono, że wyłączenie odwodnienia tego wyrobiska możliwe będzie dopiero po odpowiednim zabezpieczeniu wyrobiska Piaseczno pozostającego w zasięgu oddziaływania trzeciorzędowego systemu odwodnienia odkrywki Machów.

W decyzji z dnia 16 listopada 2000 r. Wojewody Podkarpackiego, udzielającej Kopalni pozwolenia wodnoprawnego w zakresie wyrobiska pogórniczego „Machów”, położonego po prawej stronie rzeki Wisły, na terenie województwa podkarpackiego określono: *Realizacja inwestycji, a w szczególności rezygnacja z odwodnieni winna być skoordynowana z likwidacją wyrobiska „Piaseczno” wykonaniem systemów melioracyjno-drenażowych na terenach zagrożonych negatywnym oddziaływaniem zbiornika wodnego. Podstawę wykonania tych robót będą stanowić odrębne projekty uzgodnione przez właściwe organy administracji publicznej i nadzoru górniczego.*

W „Ocenie stanu zaawansowania prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych na terenach zdegradowanych wydobywaniem i przetwórstwem rudy siarkowej w rejonach: tarnobrzesckim, staszowskim i lubaczowskim prowadzonych przez PRTG „Jeziórko”, Kopalnię Siarki „Machów”, KiZPS „Siarkopol”, Kopalnię Siarki „Grzybów”, „Sulphur” sp. z o.o. w likwidacji w napisano: „Wyrobiska odkrywkowych kopalń Machów i Piaseczno znajdują się w obrębie tych samych formacji geologicznych i mają ze sobą połączenie hydrauliczne, stanowiąc niejako naczynia połączone. Przedsięwzięcia likwidacyjne i rekultywacja wodna w przypadku obu wyrobisk musi uwzględniać istniejące uwarunkowania oraz ograniczenia, jakie wynikają ze stanu

środowiska wodnego w ich obrębie. Dlatego działania zmierzające do likwidacji i rekultywacji muszą być prowadzone w sposób skojarzony. Wyrobiska powiązane są hydrogeologicznie – wyrobisko Piaseczno znajduje się w zasięgu drenującego wpływu odwodnienia trzeciorzędowego poziomu wodonośnego prowadzonego w wyrobisku Machów.

W opracowaniu pn. „Uzupełnienie do operatu operatu wodnoprawnego na odprowadzanie wód ze zbiornika Piaseczno do kanału otwartego w km 4+780 uchodzącego do rzeki Wisły w km 249+300” z 31 marca 2014 r. napisano: analizując cały okres prowadzenia obserwacji położenia zwierciadła wód piętra neogańskiego, tj. od lipca 2000 roku, można zauważyć, że wzrost poziomu piezometrycznego zwierciadła wody rozpoczął się z początkiem 2001 r., jako skutek postępującej likwidacji systemu odwodnienia wyrobiska Machów – zmniejszenie ilości odbieranych wód złożowych przez studnie barier początkowo wewnętrznych, później w 2004 r. bariery zewnętrznej aż po ich likwidację w styczniu 2012 r.

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni w odpowiedzi na pytanie o przyczyny zaprzestania odwadniania wyrobiska Machów, przed zakończeniem likwidacji wyrobiska Piaseczno podał, że *zaprzestanie odwodnienia wyrobiska Machów, przed zakończeniem likwidacji wyrobiska Piaseczno wiąże się z opracowaną Dokumentacją hydrogeologiczną określającą warunki hydrogeologiczne w rejonie likwidowanego wyrobiska byłej kopalni siarki „Piaseczno” opracowaną w maju 2006 r. W dokumentacji tej przedstawiono różne warianty obliczeń symulujących na modelu obszaru filtracji wyczerpując tym samym scenariusz zmian warunków hydrodynamicznych w rejonie Piaseczna. Obliczenia prognostyczne zakładają, że zbiornik Piaseczno może zostać napełniony do wysokości rzędnej +138m n.p.m. i nie wystąpią niekorzystne zmiany w czwartorzędowym piętrze wodonośnym, a tym samym wysokości zwierciadła wody w zbiorniku rzędu 14-16 m wytworzy dodatkowy napór i mniejszy ryzyko napływu silnie zmineralizowanych wód trzeciorzędowych z kierunku wschodniego, co umożliwi podjęcie decyzji o rezygnacji z odwodnienia odkrywki „Machów” i likwidacji studni bariery zewnętrznej NW bez konieczności wykonania systemu melioracyjno-drenażowego terenów przyległych. Dodał również, że prowadzone przez Kopalnię działania w obszarze Piaseczno nie powodują negatywnych skutków dla wyrobiska i terenów przyległych.*

W opinii specjalistycznej AGH podano: *wyrobisko Piaseczno, po wyłączeniu pompowania wód podziemnych w rejonie Machowa, jest obecnie najniższym położonym ośrodkiem drenażowym w rejonie Tarnobrzega. Niestety przynosi to niepożądane skutki, w postaci występowania znaczącego gradientu ciśnienia wód podziemnych w otoczeniu wyrobiska. Napływ wód podziemnych prowadzi do erozji skarp nadwodnych i podwodnych, co zakłóca warunki równowagi stateczności skarp i zboczy wyrobiska, które uformowano pierwotnie w warunkach lądowych. Zmiana zawodnienia utworów geologicznych w obrębie wyrobiska, powoduje nasilenie niepożądanych zjawisk osuwiskowych. Stanowią one zagrożenie dla otoczenia wyrobiska, jego przyszłych użytkowników, a obecnie także dla pracującej w obrębie odkrywki załogi.*

Badania wskazują, że na skutek prowadzonego odpompowywania wód z rzędnej +138 m n.p.m., gradient ciśnienia wód podziemnych jest znaczący i osiąga przy brzegu zbiornika maksymalnie wartość do 4%. Skutkiem tego jest napływ wód z wydajnością większą niż odbywało się to przed wyłączeniem bariery studziennej (w Machowie). Z dotychczasowych badań i obserwacji wynika także, że oba wyrobiska znajdowały się w bezpośrednim kontakcie hydraulicznym.

Z analizy danych wynika, że po zakończeniu odwadniania w rejonie Machowa, dopływ wody do wyrobiska Piaseczno wzrósł średnio prawie o 50% (z 8,5 do 12,5 m³/min), pomimo zmniejszenia depresji zwierciadła wody o około 15 m.(...)

Wyniki monitoringu hydrogeologicznego wskazują, że: na skutek wyłączenia bariery odwadniającej w zlikwidowanej kopalni Machów doszło do wzmożonego napływu wód neogeńskich do wyrobiska Piaseczno, Pierwotny plan skojarzonej rekultywacji wodnej obu wyrobisk jest realizowany w szcążkowym, zastępczym wręcz wariacie. Przewidziane w projektach i planach rekultywacji prace zbliżają się do zakończenia, ale będą jeszcze prawdopodobnie długotrwałe i kosztowne. Jest to związane z brakiem pełnej, skojarzonej, jednoczesnej rekultywacji i likwidacji obu odkrywkowych wyrobisk górniczych.

(Dowód: akta kontroli strona: 1078-1107;567;24-88, CD nr III i nr IV)

W okresie objętym kontrolą w Kopalni 6 kontroli przeprowadził NFOŚiGW oraz 6 kontroli prowadziła ARP. Kontrole obejmowały: stan zaawansowania przedsięwzięcia „Rekultywacja terenów pogórnich Kopalni Siarki „Machów” S.A. w latach 2010-2015, stan realizacji umów z NFOŚiGW nr 84/2010/Wn-9/KO-RT-PO/D i nr 45/2011/Wn09/KORT/PO/D oraz stan realizacji zakresu rzeczowego likwidacji zakładów górniczych Kopalni za okres 2010-2015. W przypadku kontroli NFOŚiGW, przeprowadzonej w dniach 16-18 września 2015 r., we wnioskach z kontroli odnotowano, że: *stan zaawansowania robót jest zgodny z ustaleniami harmonogramu rzeczowo-finansowego. Efekty i termin zakończenia rekultywacji są zagrożone. Ryzyko niedotrzymania terminu zakończenia rekultywacji stwarza osuwanie się skarpy południowo-zachodniej i silne zawodnienie niszy osuwiska.* W informacji pokontrolnej z kontroli planowej przeprowadzonej przez NFOŚiGW, w dniach 18-21 października 2016 r. w zakresie:

- zgodności rzeczowego stanu zaawansowania przedsięwzięcia z warunkami umowy o dofinansowanie w zakresie: prac realizowanych w 2016 r. ze szczególnym uwzględnieniem wykonania drenażu poziomego i mikro wybuchów oraz ilości zlikwidowanych obiektów wynikających z harmonogramu wieloletniego.
- sprawdzenia podstawowych dokumentów formalno-prawnych związanych z realizacją przedsięwzięcia w roku 2016.
- kwalifikowalności wydatków w zakresie sporządzania dokumentów załączanych do rozliczenia i przedkładanych w NFOŚiGW oraz ich zgodności z oryginalną dokumentacją przedsięwzięcia i wykonanym zakresem rzeczowym w roku 2016.
- zgodności zakresu umów na wykonanie robót z zakresem przedsięwzięcia i ustalenie, w jakim trybie udzielono zamówień w roku 2016.
- zgodności działań informacyjno-promocyjnych z warunkami umowy.
- oceny ewentualnych zagrożeń osiągnięcia efektu rzeczowego i ekologicznego (w tym terminu osiągnięcia) w zakresie prac wykonywanych w 2016 r.

w wyniku ww. kontroli stwierdzono:

- W przypadku pozostałych do wykonania w 2016 r. prac dotyczących ustabilizowania skarpy zachodniej mikro wybuchami i wykonania umocnienia linii brzegowej, istnieje zagrożenie zmiany zakresu rzeczowego tych prac oraz terminu ich zakończenia.
- Podana w harmonogramie rzeczowo finansowym wieloletnim, liczba środków trwałych, obiektów oraz instalacji technologicznych przewidzianych do likwidacji w obszarze Machów i Piaseczno nie będzie do końca 2016 r. osiągnięta.

Ustalone zagrożenie nieukończenia prac przewidzianych do wykonania w wyrobisku Piaseczno, wynikające z braku pewności/możliwości oceny w chwili obecnej, czy:

- zastosowana metoda odwodnienia drenażowego południowej części skarpy zachodniej w związku z występującymi osuwami doprowadzi do stabilizacji w stopniu wystarczającym do umocnienia linii brzegowej i czy roboty te zostaną zakończone w terminie umowy dotacji,
- wystąpi konieczność stosowania mikro wybuchów dla stabilizacji sekcji nr 1 skarpy zachodniej.

Ponadto stwierdzono, że: istnieje ryzyko nieukończenia wszystkich prac przewidzianych do wykonania w wyrobisku Piaseczno oraz osiągnięcia efektu rzeczowego i ekologicznego w terminie umownym, tj. 31 grudnia 2016 r.

Pan Damian Andrzej Bogdański – likwidator Kopalni w odpowiedzi na pytanie o przyczyny opóźnienia w likwidacji obiektów/środków trwałych/instalacji przeznaczonych do likwidacji w 2016 r. podał, że w IV kw. 2016 r. planowano likwidację 23 szt. środków trwałych w listopadzie zdjęto ze stanu 3 obiekty (likwidacja bez kosztowa). Pozostało 20 szt. związanych z wyrobiskiem oraz utrzymaniem obecnego systemu odwodnienia i nie będą zlikwidowane w ramach bieżącej umowy dotacji.

W pozostałych przypadkach dokumenty pokontrolne nie zawierały negatywnych uwag bądź wniosków.

(Dowód: akta kontroli strona:586; 644-645; 842-843)

8. W okresie objętym kontrolą Kopalnia nie podejmowała inicjatyw w celu pozyskania dodatkowych środków z innych źródeł na rekultywację wyrobiska Piaseczno. W szczególności nie wnioskowano o środki unijne lub o finansowanie w ramach programu ochrony Górnej Wisły. Jak wyjaśnił Likwidator, Pan Damian Andrzej Bogdański, było to związane z tym, że zgodnie z *ustawą o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki* prace te były finansowane ze środków NFOŚiGW.

(Dowód: akta kontroli strona: 842-843)

9. W zakresie realizacji wniosków pokontrolnych z kontroli P/13/056 dotyczących: a) podjęcia działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na wykonanie systemu melioracyjno-odwodnieniowego na terenach przyległych do zbiornika Piaseczno i przywrócenie tego zadania do Programu; b) usunięcia z treści Programu informacji, że Gminy wykonają „system melioracyjno-odwodnieniowy na terenach przyległych do zbiornika Piaseczno W aneksie Nr 4 do Programu wprowadzono formalny zapis, że „system melioracyjno-odwodnieniowy” wykonają „inne podmioty”. Taki zapis nie przywracał obowiązku Kopalni do realizacji tego zadania, jak również nie wskazywał innego podmiotu zobowiązanego do budowy ww. systemu.

Pismem z dnia 17 marca 2014 r. Kopalnia udzieliła odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne, uzupełnione pismem z dnia 13 lutego 2015 r., w którym poinformowała, że w odpowiedzi na jej pismo z dnia 17 marca 2014 r. skierowane do Ministra Gospodarki, w sprawie przywrócenia do Programu zadania budowy systemu melioracyjno-drenażowego realizowanego przez Kopalnię, Minister Gospodarki nie zajął stanowiska, pomimo, że zadanie to zostało usunięte w nawiązaniu do pisma Ministra Gospodarki z dnia 10 października 2012 r.

(Dowód: akta kontroli strona: 1178-1185)

W powyższym zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieprowadzenie pełnej, równoczesnej, skojarzonej, przewidzianej Programem, rekultywacji wyrobisk Machów i Piaseczno.
2. Brak wystąpienia o zatwierdzenie planu ruchu w związku z prowadzoną działalnością określoną w art. 2 ust.1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze – w okresie wejścia w życie tej ustawy (1 stycznia 2012 r.), aż do kwietnia 2016 r.

Ustalone
nieprawidłowości

3. Jedynie formalna realizacja wniosków pokontrolnych z poprzedniej kontroli NIK, polegająca na ponownym wprowadzeniu do Programu zadania – wykonanie systemu melioracyjno–drenażowego, bez wskazania źródeł finansowania i podmiotu odpowiedzialnego za jego realizację nie mogło doprowadzić do wykonania tego zadania przez Kopalnię.

Osobami odpowiedzialnymi byli kolejni Prezesi i Likwidator Kopalni.

Ocena częściowa

Środki finansowe NFOŚiGW przyznane Kopalni na realizację zadań likwidacyjnych i rekultywacyjnych w obszarze wyrobiska Piaseczno były wydatkowane zgodnie z przeznaczeniem. W wyniku analizy próby pięciu zamówień o najwyższej wartości stwierdzono, że wydatki realizowano w oparciu o zasady ustawy *Prawo zamówień publicznych*. Kopalnia rzetelnie i terminowo realizowała obowiązek sporządzania i przedkładania Ministrowi i NFOŚiGW miesięcznych rozliczeń otrzymanych rat dotacji i rocznych sprawozdań z likwidacji.

Kopalnia, realizując Program odstąpiła od koncepcji zakładającej pełną skojarzoną, jednoczesną, rekultywację wyrobisk Machowa i Piaseczna. Skojarzona rekultywacja, z uwzględnieniem uwarunkowań hydrogeologicznych obu wyrobisk, przy zachowaniu reżimów technicznych, miała doprowadzić do równowagi hydrologicznej na terenach oddziaływania wyrobiska Piaseczno.

Pomimo obowiązku wprowadzonego ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. *Prawo geologiczne i górnicze*, Kopalnia wystąpiła o zatwierdzenie planu ruchu w związku z prowadzoną działalnością określoną w art. 2 ust.1 tej ustawy dopiero w kwietniu 2016 r.

Kopalnia jedynie formalnie zrealizowała wnioski pokontrolne z poprzedniej kontroli NIK, dokonując zmian w Programie. W ślad za tym nie wykonała jednak realnych działań, mających na celu wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego przez Kopalnię. Pomimo iż Program zawierał takie zadanie, które nie mogło być sfinansowane środkami NFOŚiGW, Kopalnia nie wykazała inicjatywy w poszukiwaniu innych źródeł jego finansowania. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli brak działań w tym zakresie był zaniechaniem.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁶⁵, wnosi o podjęcie działań w celu:

1. pełnej rekultywacji terenów pokopalnianych w obszarze wyrobiska Piaseczno,
2. weryfikacji przyjętego kierunku i metod rekultywacji wyrobiska Piaseczno, w szczególności wobec zaistniałych niekorzystnych zjawisk hydrogeologicznych;
3. objęcia rekultywacją terenów przyległych do dawnego wyrobiska Piaseczno.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

⁶⁵ Dz. U. z 2017 r., poz. 524.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Trzebowniko, dnia maja 2017 r.

Kontroler
Marian Ortyl
Doradca techniczny

.....
Podpis

Kontroler
Władysław Tabasz
Doradca prawny

.....
Podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

.....
Podpis